

"xxx ministeriön julkaisusarja 2022xx"

Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030

Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi

Periaatepäätös

16.6.2022

"xxxministeriö Helsinki 2022"

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution

**Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale

**Online bookstore
of the Finnish
Government**

vnjulkaisumyynti.fi

[Tuplaklikkaa ja kirjoita ministeriö](#)

Klikkaa ja valitse tekijänoikeustaso

ISBN pdf: [VNK täyttää](#)

ISSN pdf: [VNK täyttää](#)

ISBN painettu: [VNK täyttää](#)

ISSN painettu: [VNK täyttää](#)

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022 Finland (kieliversioissa)

Paino: PunaMusta Oy, 2022

VNK täyttää, sarja ja numero	Teema	Napsauta ja kirjoita
Julkaisija		
Tekijä/t	Napsauta ja kirjoita	
Toimittaja/t	Napsauta ja kirjoita	
Yhteisötekijä	Napsauta ja kirjoita	
Kieli	Sivumäärä	VNK täyttää
Tiivistelmä	<p>Väestön vanhenemiseen varautumiseksi vuonna 2020 laadittiin Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Ikäohjelmassa määritellään yhteinen suunta ja keinot, joiden avulla asioita tarkastellaan poikkihallinnollisesti ja yli vaalikausien.</p> <p>Ikäohjelman 2030 keskeisinä vaikuttavuustavoitteina on suunnata ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille, pidentää ikääntyvien työikäisten toimintakykyä ja työuria, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, lisätä ja mahdollistaa vapaaehtoistoimintaa, varmistaa iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys, lisätä asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä ja nostaa esille suomalaista ikäteknologian kehittämistä ja hyödyntämistä.</p> <p>Vuonna 2020 laaditussa Ikäohjelmassa on kirjattu, että valmistellaan ehdotus valtioneuvoston periaatepäätökseksi ikäohjelman jatkotavoitteista ja keinoista vuoteen 2030 saakka. Periaatepäätöksen lähtökohtana on, että toimet väestön ikääntymiseen varautumiseksi edelleen tähtäisivät asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen.</p> <p>Läpileikkaavina teemoina on iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, ikääntymiseen liittyviin asenteisiin vaikuttaminen ja sukupolvien välisen suhteiden syvänetäminen, kerättävän tiedon luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen, toimintakäytänteiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen ja indikaattoreiden määrittely toiminnan laadun varmistamiseksi sekä väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen.</p> <p>Tässä raportissa esitellään periaatteet Kansallisen Ikäohjelman toteuttamisessa, toimeenpanosuunnitelma vuosille 2023–2027 sekä alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030.</p> <p>Tämä periaatepäätös ja toimeenpanosuunnitelma on laadittu yhdessä eri ministeriöiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vanhusneuvostojen jäseniä ja ikäihmiset ovat osallistuneet periaatepäätöksen ja toimeenpanosuunnitelman laatimiseen mm. eri työpajojen ja keskustelutilaisuuksien kautta. Periaatepäätös oli virallisella lausunkierroksella xx-xx.2022.</p>	
Klausuuli	VNK täyttää	
Asiasanat	Napsauta ja kirjoita https://finto.fi/juho/fi/	
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF VNK täyttää
ISBN nid.	VNK täyttää	ISSN painettu VNK täyttää
Asianumero	Napsauta ja kirjoita	Hankenumero Napsauta ja kirjoita

LUONNOS

VNK täyttää, sarjanimi ja numero		Tema	Napsauta ja kirjoita
Utgivare	Napsauta ja kirjoita ministeriö		
Författare	Napsauta ja kirjoita		
Redigerare	Napsauta ja kirjoita		
Utarbetad av	Napsauta ja kirjoita		
Språk	Napsauta ja kirjoita	Sidantal	VNK täyttää
Referat	<p>Befolkningen blir äldre, och i syfte att förbereda samhället för detta utarbetades 2020 ett nationellt åldersprogram fram till 2030: För ett ålderskunnigt Finland. Det nationella åldersprogrammet innehåller gemensamma riktlinjer och metoder för hur utmaningarna kan hanteras förvaltningsövergripande och över valperioderna.</p> <p>Till de centrala effektmålen för åldersprogrammet 2030 hör att rikta in förebyggande åtgärder och åtgärder som förbättrar funktionsförmågan på den äldre befolkningen och riskgrupperna, förlänga funktionsförmågan och arbetskarriärerna bland äldre i arbetsför ålder i synnerhet inom social- och hälsovården, öka och möjliggöra frivilligarbete, säkerställa likabehandling, effektivare samordning och ekonomisk hållbarhet inom äldre servicen, öka äldreanpassningen i boendet och boendemiljöerna och lyfta fram utvecklingen och utnyttjandet av finländsk teknik för äldre.</p> <p>I det åldersprogram som utarbetades 2020 konstateras att ett förslag till principbeslut av statsrådet om åldersprogrammets mål och metoder fram till 2030 ska beredas. Utgångsläget i principbeslutet är att åtgärderna för beredskapen inför befolkningens åldrande alltjämt ska vara inriktade på att uppfylla de effektmål som satts upp.</p> <p>Genomgående teman är att stärka de äldres delaktighet, självbestämmanderätt och resurser inom alla delområden i samhället, bättre beakta de äldres individuella egenskaper och behov samt äldrebefolkningens mångfald inom alla delområden i samhället, påverka attityderna i anslutning till åldrandet och fördjupa relationerna mellan generationerna, förbättra tillförlitligheten och jämförbarheten hos de uppgifter som samlas in, utveckla bedömningen av verksamhetspraxisens slagkraft och fastställa indikatorer som kan användas för att säkerställa verksamhetens kvalitet, samt identifiera och utnyttja de möjligheter som anknyter till befolkningens åldrande.</p> <p>I denna rapport presenteras principerna för genomförandet av det nationella åldersprogrammet, åtgärdsprogrammet för åren 2023–2027 och preliminära åtgärdsförslag för åren 2027–2030.</p> <p>Principbeslutet och åtgärdsprogrammet har tagits fram i samarbete med olika ministerier, kommuner, organisationer och andra aktörer. Medlemmar av äldreråd och äldre personer har deltagit i utarbetandet av principbeslutet och åtgärdsprogrammet bland annat via olika workshoppar och diskussionsmöten. Principbeslutet var officiellt ute på remiss xx–xx.2022.</p>		
Klausul	VNK täyttää		
Nyckelord	Napsauta ja kirjoita https://finto.fi/juho/fi/		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN tryckt	VNK täyttää	ISSN tryckt	VNK täyttää
Ärendnr.	Napsauta ja kirjoita	Projektnr.	Napsauta ja kirjoita

LUONNOS

Description sheet x Month 2022

VNK täyttää, sarjanimi ja numero		Subject	Napsauta ja kirjoita
Publisher	Napsauta ja kirjoita		
Author(s)	Napsauta ja kirjoita		
Editor(s)	Napsauta ja kirjoita		
Group author	Napsauta ja kirjoita		
Language	Napsauta ja kirjoita	Pages	VNK täyttää
Abstract	<p>The National Programme on Ageing 2030 — For an age-competent Finland was prepared in 2020 to prepare for population ageing. The Programme defines a shared direction and a set of approaches for examining matters across administrative branches and beyond government terms.</p> <p>The key impact objectives of the Programme on Ageing 2030 are to direct to older people and risk groups preventive measures that improve functional ability; to extend the functional ability and working careers of older working-age people, especially in healthcare and social services; to increase and enable voluntary work; to ensure the equality, more efficient coordination and economic sustainability of services for older people; to increase the age-friendliness of housing and residential environments; and to highlight the development and utilisation of Finnish technology for ageing.</p> <p>The Programme on Ageing, which was prepared in 2020, states that a proposal for a government resolution will be prepared regarding the further objectives and approaches of the Programme until 2030. The guiding principle of the resolution is that the measures to prepare for population ageing would continue to aim at achieving the set impact objectives.</p> <p>The horizontal themes include strengthening the inclusion, right to self-determination and resources of older people in all sectors of society; paying more attention to individual characteristics and needs as well as the diversity of older people in all sectors of society; influencing attitudes towards ageing and deepening intergenerational relations; improving the reliability and comparability of information collected; developing the impact assessment of practices and defining indicators to ensure the quality of activities; and identifying and making use of opportunities related to population ageing.</p> <p>This report presents the principles for the implementation of the National Programme on Ageing, the action plan for 2023–2027 and the preliminary proposals for measures for 2027–2030.</p> <p>This resolution and the action plan were prepared in collaboration with various ministries, municipalities, organisations and other operators. Members of older people’s councils and older people have participated in the preparation of the resolution and the action plan through various workshops and discussion events, for example. The official consultation round for the proposal was held between xx and xx 2022.</p>		
Provision	VNK täyttää		
Keywords	Napsauta ja kirjoita https://finto.fi/juho/fi/		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN printed	VNK täyttää	ISSN printed	VNK täyttää
Reference no.	Napsauta ja kirjoita	Project no.	Napsauta ja kirjoita

---

URN address

VNK täyttää

LUONNOS

Sisältö

1	Johdanto	12
2	Periaatteet Kansallisen ikäohjelman toteuttamisessa	15
3	Toimeenpanosuunnitelma vuosille 2023–2027 sekä alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030	20
3.1	Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa	20
3.2	lääkät ovat toimintakykyisiä pidempään	23
3.3	Teknologia on lisännyt hyvinvointia.....	26
3.4	Vapaaehtoistoiminnalla on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa	31
3.5	Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä.....	34
3.6	Palvelut toteutetaan sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla	36
3.7	Toimeenpanon seuranta ja arviointi	39

LUKIJALLE

Ennusteiden mukaan iäkkäiden määrä erityisesti vanhimmissa ikäryhmissä kasvaa samalla kun lasten ja työikäisten määrä vähenee. Väestöennusteiden mukaan ainoa kasvava ikäluokka on yli 75 –vuotiaat. Väestön vanhenemiseen varautumiseksi vuonna 2020 laadittiin Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi¹. Ikäohjelmassa määritellään yhteinen suunta ja keinot, joiden avulla asioita tarkastellaan poikkihallinnollisesti ja yli vaalikausien.

Ikäohjelmassa väestön ikääntymisestä seuraaviin haasteisiin liittyvät pitkän aikavälin mitattavat vaikuttavuustavoitteet asetettiin vuoteen 2030. Vaikuttavuustavoitteilla suunnataan ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille, pidennetään ikääntyvien työikäisten toimintakykyä ja työuria, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, lisätään ja mahdollistetaan vapaaehtoistyötä, varmistetaan iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys, lisätään asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä ja nostetaan esille suomalaista ikäteknologian kehittämistä ja hyödyntämistä.

Hallituskausittain laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa määritellään tarvittavat toimenpiteet ja arvioidaan niiden toteutumista suhteessa vaikuttavuustavoitteisiin. Hallituskauden 2020-2023 toimeenpanosuunnitelman toimenpiteet laadittiin ja toteutettiin siten, että ne ovat linjassa vaikuttavuustavoitteisiin. Osa toimenpiteistä toteutettiin osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa.

Ikäohjelman ohjausryhmän asettamispäätöksessä sekä Kansallisessa ikäohjelmassa vuoteen 2030 on kirjattu, että valmistellaan ehdotus valtioneuvoston periaatepäätökseksi ikäohjelman jatkotavoitteista ja keinoista vuoteen 2030 saakka. Periaatepäätöksen lähtökohtana on, että toimet väestön ikääntymiseen varautumiseksi edelleen tähtäisivät asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen.

Tässä raportissa käsitellään vuosien 2023-2027 aikana poikkihallinnollisesti toteutettavaa toimeenpanosuunnitelmaa ja alustavia toimenpide-ehdotuksia vuosille 2027-2030. Tämä periaatepäätös ja toimeenpanosuunnitelma on laadittu yhdessä eri ministeriöiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vanhusneuvostojen jäseniä ja ikäihmiset ovat osallistuneet toimeenpanosuunnitelman ja periaatepäätöksen laatimiseen mm. eri työpajojen, foorumeiden ja keskustelutilaisuuksien kautta. Periaatepäätös

¹ Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:31. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2020.

oli virallisella lausuntokierroksella xx-xx.2022. Lausuntokierrokselta saatu palaute on huomioitu tässä raportissa.

Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteet, tavoitteet ja toimeenpanosuunnitelma ovat linjassa Euroopan komission vuoden 2021 Vihreään kirjaan väestön ikääntymisestä² ja WHO:n Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021-2030)³, YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030⁴ sekä Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi⁵ aihealueiden kanssa. Väestön vanhenemiseen varaudutaan myös uudistamalla lainsäädäntöä⁶.

---

² VIHREÄ KIRJA VÄESTÖN IKÄÄNTYMISESTÄ. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Euroopan komissio. Brysseli 2021. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

³ Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021-2030). World Health Organization. December 2020. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/final-decade-proposal/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_25&download=true

⁴ <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

⁵ Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020-2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29. Helsinki 2020.

⁶ <https://stm.fi/lainsaadanto/iakkaat-ihmiset>

1 Johdanto

Suomen väestörakenne muuttuu nopeasti. Väestöennusteiden mukaan ainoa kasvava ikäluokka on yli 75 –vuotiaat. Se merkitsee, että lapsia ja nuoria on yhä vähemmän suhteessa ikääntyneisiin. Työkäisten osuuden vähentyessä väestön elinvoima edellyttää, että jokaisen henkilökohtaista potentiaalia ja toimintakykyä tuetaan läpi elämän.

Tämä vuosikymmen on maailman terveysjärjestön WHO:n julistama terveen ikääntymisen vuosikymmen (healthy ageing). Terveelliset elintavat läpi elämänkulun on keskeinen keino taata, että tulevaisuudessa ikäihmisten hyvinvointi ja toimintakyky edelleen parantuvat. Tällä on vaikutusta ihmisten jokapäiväiseen elämään ja yhteiskuntamme toimintaan. Vaikutukset näkyvät mm. talouskasvussa, julkisen talouden kestävydessä, terveys- ja sosiaalipalveluissa, asumisessa ja asuinympäristöissä, liikennejärjestelyissä, koulutuksessa ja työvoimatarpeissa sekä perherakenteissa ja sukupolvien välisessä kanssakäymisessä⁷.

Viime vuosikymmenten aikana vanhuusikä on pidentynyt, koska ihmiset elävät pidempään. Lisäksi vanhuusiän toimintakyky on kohentunut. Tämä vaikuttaa siihen, että etenkin nuoremmat iäkkäiden ryhmät ovat yhä pidempään osa hyvinvointiamme ylläpitävää yhteisöllistä ja taloudellista verkostoa. He auttavat mm. hoitamalla lastenlapsiaan ja tekemällä laajasti vapaaehtoistyötä, jolla on merkittävä rooli hyvinvoinnin tuottamisessa. Yhä useammat eläkeläiset toimivat työelämässä. Eläkeikäinen väestö nousee vahvasti esille vahvana kuluttajana. Heidän ostovoimansa EU-maissa arvioidaan olevan tuhansia miljardeja euroja⁸.

Fyysisiin, sosiaalisiin, ekologisiin ja taloudellisiin uhkiin tulee varautua. Tilanteet voivat muuttua nopeasti. Uhkiin varaudutaan muun muassa rakentamalla luottamusta yhteiskunnan toimivuuteen, turvallisuuteen sekä työllisyys- ja koulutusnäkyymiin. Valtiovarainministeriön arvion mukaan kestävä pohjoismaisen hyvinvointivaltion ylläpitämisessä olennaisinta on saavuttaa riittävän korkea työllisyysaste ja pitää se pysyväisluonteisesti n. 80 %:ssa. Todelliseen eläköitymisikään vaikuttaa eläkejärjestelmän lisäksi myös työntekijän työkyky, työhyvinvointi sekä työnteon joustot. Työssä käyvien hyvinvointiin ja muutosjoustavuuteen vaikutetaan hyvällä alan veto- ja pitovoimalla, johtamisella, työterveyshuollolla, terveillä työyhteisöillä ja työturvallisuudella⁹.

Myös osaamista kehittämällä tuetaan mielekkäitä työuria, hyvää työllisyyskehitystä, julkisen talouden tasapainoa sekä yritysten kilpailukykyä ja tuottavuutta. Puhutaan jatkuvasta ja elinikäisestä oppimisesta. Jatkuvan oppimisen uudistus on osa Suomen

⁷ Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021-2030). World Health Organization. December 2020. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/final-decade-proposal/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_25&download=true

⁸ The Silver Economy. The European Commission. European Union 2018. http://publications.europa.eu/resource/cellar/2dca9276-3ec5-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_1

⁹ Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskuva. Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Valtioneuvoston julkaisusarja 22/2018. Helsinki 2018.

kestävän kasvun ohjelmaa¹⁰. Panostaminen ihmisten tietoihin, taitoihin ja osaamiseen koko elämän ajan, on osa vastausta väestön ikääntymiseen liittyviin haasteisiin¹¹.

Seuraavan 15 vuoden aikana sosiaali- ja terveystaloudelle tarvitaan peräti 200 000 uutta työntekijää. Tämä johtuu työntekijöiden eläköitymisen aallosta sekä suurten ikäluokkien tulosta ikään, jossa heidän sote-palvelujen määrän arvioidaan kasvavan. Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt poikkihallinnollisen ohjelman sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi. Tarkoituksena on löytää kestäviä ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen kattamiseen lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä niin, että alueelliset erot on otettu huomioon. Ohjelmassa luodaan edellytyksiä sekä etsitään ja yhteen sovitetaan konkreettisia ratkaisuja työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaannon parantamiseksi. Tämä tehdään muun muassa vaikuttamalla työn veto- ja pitovoimatekijöihin sekä kehittämällä johtamis- ja yhteistyörakenteita. Samalla selvitetään ja ehdotetaan, miten voidaan varmistaa työperäisen maahanmuuton onnistunut toteutus toimialan tarpeisiin. Pidemmällä aikavälillä ratkaisuja haetaan erityisesti ammatillista osaamista, sen kehittämistä ja ylläpitämistä sekä ammatillista liikkuvuutta lisäävistä keinoista. Lisäksi luodaan edellytyksiä tehtävärakenteen kehittämiseen ja osaamisen joustavaan hyödyntämiseen. Keinoina ovat myös palveluiden vaikuttavuuden lisääminen sekä työhyvinvoinnin ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen¹². TYÖ2030-ohjelman tavoitteina on vauhdittaa toimintatapojen uudistamista ja uuden teknologian hyödyntämistä suomalaisilla työpaikoilla, vahvistaa yhteistoimintaa ja luottamukseen perustuvaa työkulttuuria, nostaa Suomi digiaikakauden johtavaksi työelämäinnovaatioiden kehittäjäksi sekä nostaa työhyvinvointi Suomessa maailman parhaaksi vuoteen 2030 mennessä¹³.

Ikääntyvä ihminen voi joutua kohtaamaan syrjintää tai ennakkoluuloja etnisen taustan, uskonnon, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen, heikon taloudellisen tilanteen, terveydentilan tai toimintakyvyn, iän tai vastaavan henkilöön liittyvän seikan perusteella. Syrjinnän, kuten ikäsyrjinnän, säännöllinen seuraaminen ja sen sisällyttäminen viranomaisten velvoitteisiin on tärkeää. Syrjinnälle erityisen alttiita ovat ihmisryhmät joihin kohdistuu negatiivisia stereotyyppioita ja ennakkoluuloja. Vaikka syrjinnän mekanismit ovat usein samanlaisia, syrjintätilanteet vaihtelevat eri ryhmien kohdalla¹⁴.

Maahanmuuttotaustaisten iäkkäiden määrä kasvaa vuosittain. Suomessa asuu 20 000 yli 65-vuotiasta ulkomaalaistaustaista maahanmuuttajaa. Määrä nousee lähivuosina. Joka vuosi noin 4 500 ulkomaalaistaustaista täyttää 55 vuotta. Ikääntyvät ulkomaalaistaustaiset, kuten koko ikääntynyt väestö, ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Joukkoon kuuluu korkeasti koulutettuja, työn tai puolison perässä tulleita ihmisiä. Yhtä lailla heissä on vähäisen suomen tai ruotsin kielen taidon osaavia tai luku- ja kirjoitustaidottomia, usein pakolaisina maahan tulleita. Suurena haasteena toimintakyvyn ylläpitämisessä ja itsenäisessä pärjäämisessä voi olla puutteellinen suomen tai ruotsin kielen

¹⁰ <https://okm.fi/jatkuva-oppiminen>

¹¹ VIHREÄ KIRJA VÄESTÖN IKÄÄNTYMISESTÄ. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Euroopan komissio. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

¹² <https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveydenhuollon-henkiloston-riittavyyden-ja-saatavuuden-ohjelma-alkaa>

¹³ <https://hyvatyo.ttl.fi/tyo2030>

¹⁴ Sukupuolten tasa-arvo Sote –palveluissa. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2021. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2021/2104-sukupuolten-tasa-arvo-sote-palveluissa>

taito¹⁵. Ikä määritellään eri kulttuureissa eri tavoin. Joissakin kulttuureissa ikä määrittyy kronologisuuden sijaan toiminnallisten tekijöiden kautta. Ihmisen kulttuuritausta vaikuttaa osaltaan siihen, kuinka hän suhtautuu omaan ikääntymiseensä tai kuinka perhe ja muu yhteisö suhtautuvat häneen. Iäkkäät ulkomaalaistaustaiset voivat olla palveluissa näkymättömiä ja osa heistä on kokenut syrjintää. Heille tulee antaa riittävästi tietoa ikääntymisestä ja iäkkäiden palveluista sekä tarjota tulkkipalveluita, jotka kannustavat heitä palveluiden piiriin. Kulttuurisesta taustasta riippumatta kaikki ikääntyneet ovat yksilöitä henkilökohtaisine tarpeineen, toiveineen ja elämäntarinoineen, mikä tulee huomioida esimerkiksi asiakastapaamisissa¹⁶.

Väestöpolitiikan ja sosiaalipolitiikan tavoiteena on tuottaa mahdollisimman hyvä ja merkityksellinen elämä ihmisille. Iäkkäiden osallisuutta vahvistetaan muun muassa riittäväällä eläketurvalla, asuntojen ja asuinalueiden sekä liikenteen esteettömyydellä, toimintakyvyn ylläpitämisellä ja iäkkäiden palveluoikeuksien vahvistamisella. Vastuu ikääntyvän väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä sekä varautumisesta väestön ikääntymiseen kuuluu yhteiskunnan eri osa-alueille. Onnistuminen edellyttää kaikkien hallinnonalojen pitkäjänteistä yhteistyötä sekä vahvoja kumppanuuksia elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. Tämä edistää jokaisen osallisuutta, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, sukupolvien välistä solidaarisuutta ja yhteisöjen sekä koko yhteiskunnan vastuullisuutta ja resilienssiä.

---

¹⁵ <https://www.talentia-lehti.fi/ikaantyneiden-maahanmuuttajien-maara-nousee-lahivuosina-nopeasti/>

¹⁶ <https://thl.fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/iakkaat-maahanmuuttajat>

2 Periaatteet Kansallisen ikäohjelman toteuttamisessa

Kansallisen ikäohjelman tavoitteena on varautua väestön ikääntymiseen laaja-alaisesti. Ikäohjelmalla kannustetaan mahdollisimman toimintakykyisen ikääntymisen turvaamiseen sekä taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväen palvelujärjestelmän rakentamiseen.

Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 – Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi valmistui loka-kuussa 2020 yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, oikeusministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, ympäristöministeriön, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen, Työterveyslaitoksen, Kuntaliiton sekä eri järjestöjen kanssa. Ikäohjelmassa määritellään yhteinen suunta ja keinot, joiden avulla varaudutaan väestön ikääntymiseen poikkihallinnollisesti ja yli vaalikausien.

Väestön ikääntymisestä seuraaviin haasteisiin liittyvät pitkän aikavälin mitattavat vaikuttavuustavoitteet on asetettu vuoteen 2030 (kuvio 1). Hallituskausittain laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa määritellään tavoitteet ja tarvittavat toimenpiteet sekä arvioidaan niiden toteutumista suhteessa pitkän aikavälin tavoitteisiin. Toimenpiteet täydentyvät hallituskauden aikana. Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden mukaiset toimenpiteet vuoteen 2023 kohdentuivat vapaaehtoistoiminnan tukemiseen, hyvinvointiteknologian käyttöönoton suunnitteluun, asumisen ja asumisympäristöjen kehittämiseen, iäkkäiden toimintakykyyn sekä iäkkäiden palvelujen kehittämiseen sekä henkilöstön hyvinvointiin ja saatavuuteen liittyviin hankkeisiin. Osa toimenpiteistä toteutettiin vuosina 2020-2022 osana Tulevaisuuden sote-keskus –ohjelmaa.

Ikäohjelman ohjausryhmän asettamispäätöksessä sekä Kansallisessa ikäohjelmassa vuoteen 2030 on kirjattu, että valmistellaan ehdotus valtioneuvoston periaatepäätökseksi ikäohjelman jatkotavoitteista ja keinoista vuoteen 2030 saakka. Samalla valmistellaan vuosien 2023-2027 toimeenpanosuunnitelma ja alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027-2030.

Periaatepäätöksen lähtökohtana on, että toimet väestön ikääntymiseen varautumiseksi tähtäävät asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen.

Ikäohjelma rakentuu kuudesta vaikuttavuustavoitteesta (kuvio 1):

1. Ikääntyvien työikäisten työkyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa
2. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään
3. Vapaaehtoistoiminnalla on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa
4. Teknologia on lisännyt hyvinvointia
5. Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä
6. Palvelut toteutetaan sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla

Kuvio 1. Kansallisen Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteet vuoteen 2030

Ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön hyvinvointi, osaaminen ja saataavuus ovat isoja haasteita yhteiskunnassamme. Tärkeää on saada erilaisia ratkaisuja ja joustoja, joilla varmistetaan entistä pidemmät työurat ja ehkäistään ikäsyrjintää työelämässä. Iäkääiden palvelujen alan vetovoimaisuutta, työhyvinvointia ja työkykyä tulee edistää siten, että kehitetään valmentavaa johtamista, johtamisosaamista, eettistä organisaatiokulttuuria ja työuran hallintaa sekä vahvistetaan tietopohjaa. Tärkeää on myös edistää yhteistoimintaan ja luottamukseen perustuvaa työskulttuuria sekä kehittää toimintatapoja muun muassa hyödyntämällä teknologiaa¹⁷ sekä kehittää ja ylläpitää ammatillista osaamista ja liikkuvuutta ja varmistaa työperäisen maahanmuuton onnistunut toteutus¹⁸.

¹⁷ <https://hyvatyo.ttl.fi/tyo2030>

¹⁸ <https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveydenhuollon-henkiloston-riittävyyden-ja-saataavuuden-ohjelma-alkaa>

Ikäohjelman yhtenä tavoitteena on iäkkäiden toimintakyvyn kasvu ja ikäihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Terveellisiä ja aktiivisia elintapoja ja hyvinvointia tukevat toimet lisäävät elämänlaatua, edistävät toimintakykyä ja vähentävät sairauksia, kuten muistisairauksia, ja viivästyttävät palvelutarvetta. Terveellisiä elintapoja ja hyvinvointia tukevat toimet kohdistuvat mm. mielen hyvinvoinnin, mielenterveyden, osallisuuden, aktiivisuuden ja sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen sekä liikunnan, ravitsemuksen ja muiden terveellisten elintapojen edistämiseen. Elintapaohjauksen kohdistaminen muistisairaudesta riskissä oleville henkilöille on tärkeä ikääntyvien toimintakykyä ylläpitävä toimenpide.

Niin ikään kulttuuri ja taide edistävät kokonaisvaltaisesti iäkkäiden ihmisen terveyttä, toimintakykyä ja hyvinvointia. Iäkkäiden aktiivista kansalaisuutta, jatkuvaa ja elinikäistä oppimista ja hyvinvointia edistetään kunnissa tarjoamalla erilaisia koulutus- ja kulttuuripalveluita, esim. monipuolista harrastus- ja virkistystoimintaa ja riittävästi tukea digitaalisten palveluiden käyttämiseen.

Teknologian, kuten tekoälyn ja robotiikan hyödyntäminen ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä hoidon tukena lisääntyy. Etäteknologialla tavoitellaan parempaa saatavuutta terveys- ja hyvinvointipalveluissa, jotta mahdollisimman monet voivat päästä palvelujen piiriin. Teknologiaa voidaan hyödyntää omahoito- ja palvelujen toteuttamisessa erilaisilla etämonitorointilaitteilla, lääkeannostelijoilla, automaattisilla muistutuksilla ja sähköisillä neuvonta- ja asiointipalveluilla. Sähköiset omahoito- ja palvelut sekä niihin kytketty omien tietojen hallinta tukevat terveysongelmien ennaltaehkäisyä, palvelun tarpeen itsearviointia ja itsenäistä selviytymistä. Teknologiaa voidaan hyödyntää myös osana henkilöstön työtehtäviä, hallinnollisia ja organisatorisia tehtäviä. Tunnistettuja hyödyntämisalueita ovat muun muassa henkilöstön työajan käytön tehostaminen, tiedonkulun parantaminen sekä logistiset ratkaisut. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että digitaalisten välineiden laajeneva käyttö ei aiheuta syrjäytymistä yhteiskunnan toiminnoista.

Vapaaehtoistoiminta on maassamme laajaa, ja sen merkitys hyvinvoinnin lähteenä tunnustetaan yleisesti. Vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen ja vapaaehtoisena toimiminen on itsessään hyvinvointia edistävä tekijä. Hyöty tulee esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan kautta karttuvista sosiaalisista suhteista, päivärytmistä ja kokemuksesta olla tarpeellinen. Vapaaehtoistoiminta mahdollistaa yhteiskuntaan kiinnittymisen, yhteiskunnallista osallisuutta, mielekästä tekemistä, toimijuutta ja valtaistumista.¹⁹ Vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan myös aktiivisesti ehkäistä vihapuhetta, edistää yhteisöllisyyttä ja vähentää ennakkoluuloja sekä lisätä sukupolvien välistä kanssakäymistä.²⁰ Vapaaehtoiset tukevat toiminnallaan eri ikäisten ihmisten hyvinvointia tuottamalla yhteiskuntaan valtavan määrän erilaisia liikunnan ja kulttuurin harrastamisen paikkoja, yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja mm. pelastuspalveluita. Eläkeikäiset ovat aktiivisesti mukana vapaaehtoistoiminnassa. Iäkkäät ihmiset ovat myös yksi suuri avuntarvitsijoiden ryhmä, joita lukuisat vapaaehtoiset auttavat erilaisten vapaaehtoistehtävien kautta.

Ikäystävällisessä kunnassa on ikääntyneelle väestölle erilaisia asumisen vaihtoehtoja sekä esteettömiä ja turvallisia asuinympäristöjä, joissa otetaan huomioon erityisesti muistisairaiden tarpeet. Ikäystävällisissä toimintamalleissa asuminen ja palvelut yhdistyvät tavoilla, joilla voidaan joustavasti vastata ikääntyneiden yksilöllisiin tarpeisiin. Lähtökohtana on lisätä iäkkään väestön kotona asumisen mahdollisuuksia, ennakoida

¹⁹ Kuikka Meeri (2019), *Voimaannuttava vapaaehtoistoiminta*. Esitys. <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/07/Voimaannuttava-vapaaehtoistoiminta-Meeri-Kuikka-Lapin-yliopisto.pdf>.

²⁰ Blueprint for European volunteering 2030

tulevia asumis- ja palvelutarpeita ja turvata laadukas hoito ja viihtyisä ympäristö niille, jotka tarvitsevat hoitoa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden. Asunnon ja asuinolojen toimivuuden ja turvallisuuden arviointi hyvissä ajoin ennen vanhuusvuosia tukee kotona asumista ja itsenäistä elämistä sekä pienentää riskejä esimerkiksi tapaturmiin. Tärkeää on myös julkisen liikenteen mukautuminen iäkkäiden matkustajien määrän lisääntymiseen kehittämällä ikäystävällisiä toimintamalleja, liikenneinfrastruktuuria ja ajoneuvoja.

Väestön ikääntyminen haastaa kehittämään palveluita sisällöllisesti sekä rakenteellisesti niin, että ne voidaan tuottaa sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. Iäkkäiden palveluja uudistamalla varmistetaan iäkkäille heidän tarvitsemansa hyvinvointia ja terveyttä edistävä laadukas hoito, huolenpito ja kuntoutuspalvelut. Iäkkäiden terveyttä ja hyvinvointia voidaan tukea laadukkailla, oikea-aikaisilla ja yksilöllisillä palveluilla sekä osallisuutta ja toimijuutta tukemalla. Asiakas ja palveluohjauksessa toteutetaan eritasoisin tarpeisiin hyvinvointia ja terveyttä edistävää neuvontaa toimintakyvyn ylläpitämiseksi huomioiden laajasti toimintamahdollisuudet ja varmistetaan oikea-aikainen ja tarpeen mukainen palvelu asiakkaalle. Nämä varmistavat osaltaan palvelujärjestelmän yhdenvertaisuutta, tehokkaampaa koordinaatiota ja taloudellista kestävyyttä.

Tämä periaatepäätös ja toimeenpanosuunnitelma on laadittu yhdessä eri ministeriöiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vanhusneuvostojen jäseniä ja ikäihmiset ovat osallistuneet toimeenpanosuunnitelman ja periaatepäätöksen laatimiseen mm. eri työpajojen, foorumeiden ja keskustelutilaisuuksien kautta. Periaatepäätös oli virallisella lausuntokierroksella xx-xx.2022. Lausuntokierrokselta saatu palaute on huomioitu tässä raportissa.

Ikäohjelman läpileikkaavat teemat ovat:

1. Iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla
2. Iäkkäiden henkilöiden yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla
3. Ikääntymiseen liittyviin asenteisiin vaikuttaminen ja sukupolvien välisten suhteiden syventäminen
4. Kerättävän tiedon luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen, toimintakäytänteiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen, indikaattoreiden määrittely toiminnan laadun varmistamiseksi ja tietojohdamisen tueksi.
5. Väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen

Ikäohjelman vaikuttavuustavoitteet, tavoitteet, läpileikkaavat teemat ja toimeenpanosuunnitelma ovat linjassa Euroopan komission vuoden 2021 Vihreään kirjaan väestön ikääntymisestä²¹ ja WHO:n Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021-2030)²², YK:n kestävä kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030²³ sekä Laatusuositus hyvän

²¹ VIHREÄ KIRJA VÄESTÖN IKÄÄNTYMISESTÄ. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Euroopan komissio. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

²² Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021-2030). World Health Organization. December 2020. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/final-decade-proposal/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_25&download=true

²³ <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

ikäntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi²⁴ aihealueiden kanssa. Väestön vanhenemiseen varaudutaan myös uudistamalla lainsäädäntöä²⁵.

LUONNOS

---

²⁴ Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020-2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29. Helsinki 2020.

²⁵ <https://stm.fi/lainsaadanto/iakkaat-ihmiset>

3 Toimeenpanosuunnitelma vuosille 2023–2027 sekä alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

Pitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena on väestön ikääntymiseen varautuminen laaja-alaisesti ja kestävästi. Ikäohjelma rakentuu kuudesta vaikuttavuustavoitteesta.

1. Ikääntyvien työikäisten toimitakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa
2. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään
3. Vapaaehtoistoiminnalla on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa
4. Teknologia on lisännyt hyvinvointia
5. Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä
6. Palvelut toteutetaan sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla

3.1 Ikääntyvien työikäisten toimintakyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet, erityisesti ikäihmisten palveluissa

Tavoitteet vuoteen 2030

- Ikääntymiseen varautuminen aloitetaan keski-ikässä ja sitä jatketaan eläkkeelle siirryttäessä (sekä omana että yhteiskunnan toimintana)
- Erilaisilla ratkaisuilla ja joustoilla varmistetaan entistä pidemmät työurat ja ehkäistään ikäsyRJintää työelämässä
- Ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön osaamista, työ- ja toimintakykyä ja jaksamista sekä alan vetovoimaa on parannettu.
- Työhyvinvoinnin kehittäminen on integroitu palvelutoiminnan ja hoidon laadun kehittämiseen sekä omavalvontaan ja sen vaikutuksista kerätään systemaattisesti tietoa organisaatioista ja kansallisesti tiedolla johtamisen tueksi
- Olemassa oleva lainsäädäntö ja lainsäädännön muutokset tukevat tavoitteiden saavuttamista ja kulkevat mukana huomioiden eri palvelut ikääntyneiden palveluissa

Tausta

Väestön huoltosuhde heikkenee tulevaisuudessa. Ikääntyvien palvelujen tarve kasvaa ja sen myötä ikääntyneiden palveluihin tarvitaan nykyistä enemmän henkilöstöä. Samanaikaisesti työikäisen väestön määrä vähenee. Ikääntyneiden palveluihin tarvitaan

siten paljon uusia työntekijöitä, mutta on myös tärkeää pitää jokainen nykyinen alan osaaja työssä ja työkykyisenä. Työkyvyn tukeminen ja ylläpitäminen on siten hyvin tärkeää myös tulevaisuudessa ja siitä huolehtiminen kuuluu niin yksilölle itselleen kuin myös työyhteisöille ja työnantajille. Työntekijöitä voidaan tukea oman työkykynsä luku- taidossa sekä omasta hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtimisessa. Työyhteisöissä tulee arvioida kokonaisvaltaisesti eri ikäisten tarpeita ja toimenpiteitä työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja parantamisessa.

Työn ja työympäristön muutokset ikäihmisten palveluissa ovat arkipäivää ja muutosten hallitseminen työurien pidentämisen näkökulmasta on tärkeää. Työpaikkojen hyvä sopeutumiskyky ympäröiviin olosuhteisiin on ensiarvoisen tärkeää. Työpaikan yhteisöohjautuva toimintatapa ja kehittämisosaaminen mahdollistavat notkeat ratkaisut muuttuvan työympäristön haasteisiin. Yhteisöohjautuvan toimintatavan tukemiseksi tarvitaan paitsi valmentavaa johtamistapaa myös monialaista yhteistyötä, jossa asiantuntijoiden ja ammattilaisten roolit on selkeästi sovittu. Ammatillisille taataan myös laaja-alainen vaikutusmahdollisuus oman työnsä sisältöön ja aikatauluihin. Työntekijät tulee nähdä organisaatiosta vastuuta kantava toimijana, jotka toimivat yhdessä ja sopivat keskinäisistä rooleistaan.

Työympäristön muuttuminen ja alan vetovoimaisuuden turvaaminen ikäihmisten palveluissa edellyttää ammatilliseen osaamiseen ja uusiin uramalleihin panostamista. Ammatillinen osaaminen voidaan nähdä moniulotteisena kokonaisuutena. On tärkeää huolehtia työuran aikaisen osaamisen uudistamisesta erilaisissa elämäntilanteissa, erilaisissa työsuhteissa ja erilaisissa koulutustarpeissa olevien ihmisten näkökulmasta. On myös tarpeen ottaa käyttöön uusia kansallisia malleja ammatillisen kehittymisen ja urapolkujen mahdollistamiseksi. Ikäihmisten palveluissa oppimistarpeet on tarpeen nähdä aiempaa laaja-alaisemmin. Perusosaamisen tukemisen, kliinisen ja gerontologisen osaamisen sekä vuorovaikutustaitojen osaamisen lisäksi moniammatillisen yhteistyön ja digitaitojen osaamisen kehittäminen on tärkeää. Jokaisella ammattilaisella tulisi olla mahdollisuus oppia uutta työssään. Tämä on tärkeää niin yksilön kuin organisaation kehityksen kannalta.

Lisäksi työntekijöiden yksilöllisyys ja erilaiset odotukset ja tarpeet sekä työyhteisön moninaisuus tulee ottaa aiempaa paremmin huomioon. Työntekijöiden työkykyisyydessä voi ilmetä eroja ja muutoksia. Moninaisuutta ymmärtämällä esihenkilö ja työyhteisö voivat paremmin ja joustavammin organisoida työtä sekä johtaa yksilöllisemmin työyhteisöä, jossa kaikki työntekijät voivat hyvin. Digitalisaation, teknologian kehittymisen ja globalisaation etenemisen myötä joudumme harkitsemaan työn käsitettä, työn tekemisen tapoja ja työn merkitystä ihmisten elämässä perusteellisesti uudestaan.

Ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön osaamisen ja jaksamisen lisäämiseksi ja alan vetovoiman parantamiseksi on tarpeen jatkaa sekä tutkimusta että kehittämistoimintaa. Työterveyslaitoksen Mitä kuuluu? -työhyvinvointikyselyssä vanhus-työn yksiköiden tulokset ovat kautta linjan muita sote-alan yksiköitä heikommat. Hyvä veto –toimintamallissa kehitetään hyviin käytäntöihin pohjautuen eettistä organisaatiokultuuria, valmentavaa johtamista sekä nuorten ja kokeneiden yhteistyötä. Tavoitteena on levittää laajasti ikäihmisten palveluissa käytettäväksi Hyvä veto -toimintamallia. Tutkimus- ja kehittämistoimintaa tehdään yhteistoiminnassa ikäihmisten palveluissa työskentelevien ammattilaisten kanssa, jotta löydetty ratkaisut ja tavoitteet voidaan integroida sujuvasti organisaatioiden työprosesseihin.

Toimenpiteet vuosille 2023–2027

Jatketaan aiemmin aloitettua tutkimus- ja kehittämistyötä:

- Vahvistetaan esihenkilöiden ja työyhteisöjen osaamista ja ymmärrystä moninaisuuden huomioon ottamisesta ja johtamisesta valmentavan johtamisen keinoin, jonka myötä ikäihmisten palveluissa voidaan tehdä yhä useammin työtä yhteisöohjautuvasti.
- Kehitetään ja tutkitaan, miten työhyvinvoinnin kehittäminen parhaiten integroidaan palvelutoiminnan ja hoidon laadun kehittämiseen sekä toimintayksiköiden omavalvontaan, tavoitteena ikäihmisten palveluissa työskentelevien työkuormituksen pysyminen hallinnassa.
  - Hyvä veto -toimintamalli integroidaan omavalvontaprosessiin.
  - Omavalvonnassa käytetään työhyvinvoinnin mittareita osana toiminnan laadun arvioimista.
  - Omavalvontaprosessia kehitetään niin, että siinä tunnistetaan työhyvinvoinnin osatekijät ja keinot vaikuttaa työhyvinvointiin osana hoitotyötä ja omavalvontaa.
  - Tuotetaan työhyvinvoinnin ja asiakkaiden kuntoisuuden mittareiden sekä hoitotyön laadun yhteydestä tutkimustietoa, jotta tunnistetaan kriittiset työhyvinvoinnin tekijät. Mahdollistetaan täsmätoimenpiteiden suuntaaminen ajoissa ja ennakoivasti työhyvinvoinnin mittareiden ja RAI-tulosten perusteella.
  - Vahvistetaan ikäihmisten palvelujen työntekijöiden omaa ja työyhteisön työkyvyn lukutaitoa ja motivointikeinoja terveydestä ja työkyvystä huolehtimiseen sekä työssä että vapaalla.
- Kerätään systemaattisesti tietoa työhyvinvoinnista organisaatioista ja kansallisesti tiedolla johtamisen tueksi
- Vastataan työelämän ja ikääntyvien työikäisten osaamistarpeisiin edistämällä jatkuvaa oppimista työpaikoilla ja vapaa-ajalla.
- Ikäihmisten palveluissa tutkitaan ja kehitetään sekä otetaan käyttöön uudenlaisia toimintamalleja moniammatillisuuden lisäämiseen ja uramalleja ammatillisen osaamisen vahvistamiseen
- Osallistetaan henkilöstöä toiminnan kehittämiseen ja levitetään parhaita käytäntöjä valtakunnallisesti
- Tehdään yhteistyötä poikkihallinnollisen, sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden -ohjelman sekä TYÖ2030 -ohjelman kanssa

Toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

- Jatketaan laajoja kehittämis- ja tutkimushankkeita, hyvien käytäntöjen toimeenpanoa ja niiden seurantaa
- Osallistetaan henkilöstöä toiminnan kehittämiseen

Päävastuutaho: STM

3.2 Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään

Tavoitteet vuoteen 2030

- Iäkkäiden toimintakyky ja osallisuus ovat vahvistuneet siten, että aktiivisten, toimintakykyisten elinvuosien määrä on kasvanut
- Uudet toimintatavat tukevat ja motivoivat iäkästä väestöä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi kuten liikunnan, mielen hyvinvoinnin, mielenterveyden, kulttuurihyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi ja ravitsemuksen parantamisessa
- Panostamalla riskiväestöjen varhaiseen tunnistamiseen ja kohdentamalla heille ennaltaehkäiseviä toimia, on vähennetty toimintakyvyn laskua ja sairastavuutta, erityisesti muistisairauksia
- Iäkkäiden toimintakyvyn kehittäminen, suositukset ja toimenpiteet perustuvat näyttöön perustuvaan tietopohjaan
- Iäkkäiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus ovat vahvistuneet

Taustaa

Toimintakyky on moniulotteinen käsite, jota jäsennetään lukuisin eri tavoin. Toimintakyvyn ulottuvuudet kytkeytyvät toisiinsa, ympäristön mahdollisuuksiin ja vaatimuksiin sekä yksilön terveydentilaan ja muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Se on kyvykkyyttä ja mahdollisuuksia tehdä arkielämän ratkaisuja ja valintoja sekä elää toimintakyvyn heiketessä hyvää elämää. Tähän kuuluu, että voi tehdä ratkaisuja ja valintoja omista lähtökohdistaan huomioiden omat henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten etnisyyden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen tai jonkin muun henkilökohtaisen ominaisuuden ja mieltymyksen.

Toimintakyvyn ulottuvuuksia ovat mm. fyysinen, psyykinen, kognitiivinen ja sosiaalinen toimintakyky. Toimintakykyisyys antaa ihmiselle edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista siinä ympäristössä, jossa hän elää. Fyysinen toimintakyky ilmenee kykyinä liikkua ja liikuttaa itseään. Myös aistitoiminnot kuten näkö ja kuulo luetaan usein kuuluvaksi fyysisen toimintakyvyn alueelle. Psyykkisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen voimavaroja, joiden avulla hän kykenee selviytymään arjen haasteista ja kriisitilanteista, kuten elämäntilanteiden, mielen hyvinvointiin ja mielenterveyteen liittyviä tekijöitä. Kognitiivinen toimintakyky on tiedonkäsittelyn eri osa-alueiden yhteistoimintaa, joka mahdollistaa ihmisen suoriutumisen arjessa, kuten tiedon vastaanottaminen ja käsittely. Se kattaa mm. muistiin, hahmottamiseen ja oppimiseen liittyviä toimintoja. Sosiaalisen toimintakyvyn kokonaisuus muodostuu yksilön, sosiaalisen verkoston, ympäristön, yhteisön ja yhteiskunnan välisissä dynaamisissa vuorovaikutussuhteissa. Tämä toimintakyvyn osa-alue ilmenee esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa, vuorovaikutustilanteissa, sosiaalisena aktiivisuutena ja osallisuuden kokemuksina²⁶. Toimintakykyyn vaikuttaa myös sosioekonominen tilanne. Heikko taloudellinen tilanne voi vaikuttaa mahdollisuuksiin osallistua ja olla aktiivinen. Heikko taloudellinen tilanne voi vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin ja yksinäisyyden kokemiseen.

Yhä useammat ihmiset pysyvät aktiivisina pidempään, pidentävät työuraansa ja osallistuvat sosiaaliseen toimintaan eläkkeelle jäämisen jälkeen. Terveempien elintapojen ja

²⁶ <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>

lääketieteen kehittymisen ansiosta useimmat ikäihmiset ovat hyväkuntoisia ja voivat valita, miten viettävät aikansa. Tietyn kronologisen iän merkitys terveyden ja toimintakyvyn kannalta on toinen kuin edellisillä sukupolvilla. Eliniän pitenemisestä on seurannut pidempi hyväkuntoinen elinaika. Nämä uudet realiteetit muuttavat käsitystämme ikääntymisestä ja tuovat valokeilaan ikääntyneiden tärkeän panoksen yhteiskuntaan ja talouteen sukupolvien välisen oppimisen ja yhteenkuuluvuuden kautta²⁷.

Huonokuntoinen aika elämän lopulla ei näytä kuitenkaan lyhentyneen, vaan sinne kasautuu entistä enemmän toimintakyky- ja terveysongelmia. Eliniän kohotessa ja hoidon tehostuessa aiempaa enemmän palveluja tarvitsevien ikäihmisten määrä kasvaa²⁸. Pitkäikäisyyden yleistyessä on varauduttava entisestään toimintakykyä ylläpitäviin toimiin sekä palvelutarpeen kasvuun. Näyttöä on siitä, että kaikenkuntoisten ja -ikäisten ikääntyneiden toimintakyvyn ylläpitämisestä ja sairauksien ehkäisystä on hyötynyt²⁹.

Suomessa muistisairauteen sairastuu vuosittain arviolta 14 500 ihmistä, myös työikäisiä. Yhteensä muistisairautta sairastavia on noin 200 000 ihmistä. Ikäihmisten määrän lisääntyessä samassa suhteessa lisääntyy myös muistisairauksia sairastavien määrä. Muistisairauksien varhainen tunnistaminen mahdollistaa sen, että muistisairaahan henkilön ja hänen läheistensä hyvinvointia voidaan tukea ennaltaehkäisevin ja toimintakykyä parantavin toimin³⁰.

Toimintakykyyn voidaan vaikuttaa monenlaisilla toimilla, joista osa kohdentuu suoraan ikääntyvän toimintaan ja osa yhteiskunnan tarjoamiin toimintamalleihin, rakenteisiin ja palveluihin. Yksi keino on edistää terveellisiä elintapoja, joista keskeisiä ovat liikunnan ja hyvän ravitsemuksen edistäminen. Toinen keskeinen keino on mielen hyvinvointia tukevien toimien edistäminen. Aktiivinen arki, jossa on osallisuutta tukevia elementtejä ja jonka sisältöihin iäkkäillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa, parantavat elämänlaatua ja ylläpitävät toimintakykyä.

Iäkkäiden toimintakykyyn vaikuttavat myös asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyys, esteettömyys, lähipalvelujen ja palvelujen saatavuus, koulutus-, kulttuuri- ja harrastusmahdollisuudet sekä ikäteknologian mahdollisuudet ja hyödyt toimintakyvyn ylläpitämisessä. Julkisen liikenteen tarjoajien on mukauduttava toiminta- tai liikuntarajoitteisten matkustajien määrän lisääntymiseen ja investoitava esteettömään ja älykkäaseen liikenneinfrastruktuuriin ja ajoneuvoihiin.

Elämänkaaritieteen lähtökohtana on, että ihmisen kehitys ja oppiminen jatkuvat koko elämän ajan. Elämänkaaritieteen teemoja ovat muun muassa elinikäinen oppiminen ja terveet elintavat, jotka omaksutaan usein jo lapsuudessa. Elämän mittainen näkökulma auttaa ymmärtämään, että ikääntymiseen on mahdollista vaikuttaa. Vanhuudessa realisoituvat ongelmat voivat olla seurausta aiemmista elämänvaiheista. Ehkä-

²⁷ VIHREÄ KIRJA VÄESTÖN IKÄÄNTYMISESTÄ. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Euroopan komissio. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

²⁸ Jylhä, M., Enroth, L., Halonen, P. Vanhoista vanhimpien terveys ja toimintakyky. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, 2019;135(11):1085-91. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14950>

²⁹ Pitkälä K, Strandberg T. Sairauksien ehkäisy kannattaa vielä vanhanakin. LÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA DUODECIM 2018;134(11):1141-8

³⁰ Ngandu T, Kivipelto M. Monimuotoiset elintapainterventiot muistisairausepidemian ehkäisyssä LÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA DUODECIM 2018;134(24):2547-53

semällä ja lieventämällä erilaisten riskitekijöiden vaikutuksia ja tukemalla ihmisten voimavarojen kehittymistä ja käyttöä koko elinajan, on mahdollista tavoitella aktiivista ja tervettä vanhuutta tulevaisuudessa.

Jatkuva oppiminen voi viivästyttää muistisairauden puhkeamista ja ehkäistä vanhuuteen liittyvää kognitiivista heikkenemistä. Se tukee myös ikääntyneiden aktiivista toimimista yhteiskunnassa. Kansalaistaitojen, kuten digi- ja lukutaitojen kehittäminen ja vaihtamismahdollisuuksien tukeminen ovat tärkeitä elinikäisen demokratiaan osallistumisen kannalta. Mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua liittyvät vahvasti itsemääräämiskeuden ja merkityksellisyyden kokemukseen³¹.

Vuosina 2020-2023 Ikäohjelmassa toteutettiin poikkihallinnollisesti laajasti eri toimenpiteitä iäkkäiden toimintakyvyn parantamiseksi.

- Osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus –ohjelmaa toteutettiin elintapaneuvontaa muistisairauden riskissä oleville henkilöille mm. FINGER –toimintamallin avulla. FINGER-tutkimus osoittaa, että FINGER –toimintamallin avulla ikääntyneet muuttavat elintapojaan terveellisemmiksi, heidän muisti- ja ajattelutoimintonsa säilyvät ja riski muistihäiriöihin pienenee.
- Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen toimesta toteutettiin Kansallista muistipalvelupolku –hanketta, jossa painotettiin muistiongelmien varhaista tunnistamista ja palveluiden piiriin pääsemistä sekä elintapaohjausta. Muistipalvelupolkuun sovitetaan osaksi sosiaali- ja terveyskeskustoimintaa.
- Taiteen edistämiskeskus ja opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttivat Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille –ohjelmaa, jossa kehitettiin kulttuurilähetöimintää vähävaraisille sekä etsivän kulttuurityön toimintamallia syrjäytymisvaarassa oleville ikäihmisille.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttaman Liikkuminen ja digitaidot –ohjelman tavoitteena oli ikäihmisten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn parantaminen ja ylläpitäminen fyysisen aktiivisuuden, liikunnan ja terveellisten elintapojen avulla sekä viestintäkampanjan avulla.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö teki selvityksen ikäihmisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta sekä koronapandemiaan liittyvän selvityksen ikäihmisten digitaidoista ja medialukutaidosta, resilienssistä ja yksinäisyydestä/ylteisöllisyyden puutteesta.
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta jalkautti mm. ammattihenkilöiden täydennyskoulutuksen ja verkkomateriaalin avulla Kansallista portaalipohjaa ikääntyneiden ruokapalveluille.
- Liikenne- ja viestintäministeriö ja Traficom kehittivät Turun seudun joukkoliikenteeseen toimintamalleja, joiden avulla digitaaliset palvelut ovat mahdollisimman helpokäyttöisiä iäkkäiden näkökulmasta.

Palvelujärjestelmän kestävyys edellyttää, että iäkkäät ovat toimintakykyisiä nykyistä pidempään. Väestön toimintakyvyn edistäminen ja ylläpitäminen vaativat edelleen laajan joukon toimijoita poikkihallinnollisesti yhteiskunnan eri sektoreilta aina yhdyskuntasuunnittelusta ja palvelujärjestelmän kehittäjästä vapaaehtoisjärjestöjen toimijoihin. Myös iäkkäiden läheisten ja omaisten tukeminen on tärkeää. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tehtävä on huolehtia, että iäkkään ihmisen toimintakykyä ylläpidetään erilaisin en-

³¹ VIHREÄ KIRJA VÄESTÖN IKÄÄNTYMISESTÄ. Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen. Euroopan komissio. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

naltaehkäisyn ja kuntoutuksen keinoin. Oleellista on muistisairauksien varhainen tunnistaminen, palveluiden piiriin pääseminen sekä elintapaohjaus. Tämä edellyttää eriammattiryhmiltä osaamista ja sen kehittämistä riskiryhmien tunnistamiseksi sekä toimivaa palvelujärjestelmää. Toimintakykyä ja toimenpiteitä tulee arvioida laajasti luotettavilla mittareilla ja päätöksenteon tulee pohjautua näyttöön perustuvaan tietopohjaan.

Toimenpiteet vuosille 2023–2027

- Jatketaan hyvien ja toimivien toimintamallien käyttöönottoa ja kehittämistä iäkkäiden toimintakyvyn tukemisessa, esimerkiksi elintapaohjauksen, liikunnan, ravitsemuksen, mielen hyvinvoinnin, mielenterveyden, kulttuurihyvinvoinnin ja kansalaistoininnan alueilla
- Jatketaan arviointi-, toteuttamis- ja levittämismallien kehittämistä
- Kehitetään ja otetaan käyttöön toimivia käytänteitä hyvinvointialueiden ja kuntien toteuttamaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (HYTE) toiminnan ja kuntien muun toiminnan sekä kolmannen sektorin välisen yhdyspintatyön ja yhteistyön parantamiseksi
- Kehitetään ja otetaan käyttöön iäkkäiden henkilöiden osallisuutta parantavia toimintakäytänteitä palveluissa ja muussa toiminnassa
- Rakennetaan näyttöön perustuvaa tietopohjaa, jonka avulla saadaan luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa väestön ikääntymiseen varautumisessa ja taloudellisen kestävyysvarmistamisessa (esim. RAI –mittariston laajempi hyödyntäminen, laatuindikaattorit, Active Ageing Index (AAI)).

Toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

- Jatketaan hyvien ja toimivien toimintamallien käyttöä

Päävastuutaho: STM

3.3 Teknologia on lisännyt hyvinvointia

Tavoitteet vuoteen 2030

- Teknologian hyödyntäminen ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä hoidon ja huolenpidon tukena on lisääntynyt. Teknologiset ratkaisut sisältyvät luontevana osana ikääntyvän henkilön omasta hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä huolehtimiseen sekä palvelujärjestelmään.
- Iäkkäät pystyvät hyödyntämään itsenäistä arkea tukevaa teknologiaa oman hyvinvointinsa, terveytensä ja toimintakykynsä parantamiseksi.
- Yhteiskunta tukee ikääntyneiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia hyödyntää itsenäistä suoriutumista tukevaa teknologiaa.
- Teknologian hyödyntäminen on lisännyt ammattilaisten työhyvinvointia.
- Asenteet teknologian käyttöön ovat myönteisiä. Ammattilaiset, ikäihmiset ja heidän omaisensa ovat mukana teknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa.
- Analytiikan ja tekoälyn käyttö suurten tietomassojen hyödyntämisessä on parantanut toiminnan kustannusvaikuttavuutta, laatua ja läpinäkyvyyttä. Tietojen käyttö on eettistä ja tietoturvasta ja –suojasta on huolehdittu.
- Suomi on ikäteknologian kehittämisen ja hyödyntämisen mallimaa ja kokemuksiimme sekä osaamistamme hyödynnetään laajasti maailmalla. Teknologian vienti

on luonut hyvinvointia Suomeen esimerkiksi työpaikkoina, investointeina ja uusina ratkaisuin.

Taustaa

Teknologian kehitys luo uudenlaisia mahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä vaihtoehtoja palveluiden toteuttamiselle. Toimiviksi osoitettujen teknologiaratkaisujen hyödyntäminen voi parantaa iäkkäiden ihmisten hyvinvointia ja tehostaa palvelujärjestelmän toimintaa. Teknologia voi tukea ihmisiä elämään terveellisemmin, saamaan tukea sairauksiensa hoitoon ja kuntoutukseen sekä asumaan itsenäisesti ja turvallisesti kodeissaan.

Digitalisaation ja etäteknologian avulla ihmiset voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan paikasta ja ajankohdasta riippumatta. Yhteiskunnan palveluja voidaan tarjota haja-asutusalueille ja toimintarajoitteisille henkilöille. Teknologian avulla voidaan luoda edellytyksiä sekä kansalaisten itsenäiselle toiminnalle osana yhteiskuntaa että kotona pidempään pärjäämiselle. Samalla on huolehdittava, että kukaan ei syrjäydy yhteiskunnan toiminnoista yhä syvenevän digitalisaation vuoksi. Lailla digitaalisten palvelujen tarjoamisesta tavoitellaan sitä, että digitaalisten palvelujen käyttö on mahdollista kaikille ja digipalveluja kehitetään entistä asiakaslähtöisemmin. Lain taustalla on Euroopan Unionin saavutettavuusdirektiivi. Laissa säädetään vähimmäisvaatimukset julkisen hallinnon verkkopalveluiden saavutettavuudelle sekä miten tätä valvotaan.

Tulevina vuosina ikääntyvä väestö on entistä tottuneempaa käyttämään teknologiaa, mikä mahdollistaa sekä nykyisten että uusien teknologioiden laajemman ja monipuolisemman hyödyntämisen. Sähköiset omahoitopalvelut sekä niihin kytketty omien tietojen hallinta tukevat terveysongelmien ennaltaehkäisyä, palvelun tarpeen itsearviointia ja itsenäistä selviytymistä. Oman terveyden ja terveellisten elintapojen seuranta lisääntyy ja erilaiset älykkäät mittalaitteet arkipäiväistyvät erityisesti korkeasti koulutettujen joukossa. Myös erilaiset turvallisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen liittyvät ratkaisut ja palvelut lisääntyvät, samoin kuin liikkumisen, paikantamisen, seurannan ja hälyttämisen teknologiat ja niiden käyttö.

Teknologisia välineitä käyttöönotettaessa on tärkeää ottaa huomioon teknologian käytön esteitä.³² Muun muassa terveydentilasta johtuvat syyt, puuttuvat taidot, haluttomuus tai ammattilaisten ja omaisten kiire voivat estää hyödyntämisestä teknologisia välineitä, ellei saatavilla ole tietoa, opastusta, tukea ja motivointia laitteiden oikeaan käyttöön ja turvallisuudesta huolehtimiseen. Luottamusta digitaalisiin palveluihin ja teknologisten välineiden käyttöön lisätään vahvistamalla iäkkäiden ihmisten toimijuutta ja yhteiskunnallista osallisuutta yleisesti³³ ja digitaitoihin opastamalla. Sidosryhmien kanssa on käytävä aktiivista yhteiskunnallista keskustelua tietosuojasta, digisyryjäytymisestä, itsemääräämisoikeudesta ja etiikasta. Eri organisaatiot kehittävät toimintamalleja, joilla edistetään tietosuojaa, itsemääräämisoikeutta ja eettisiä toimintatapoja sekä ehkäistään digisyryjäytymistä. Iäkkäät ovat myös alttiita erilaisille nettipetoksille ja niiden ehkäisyyn on kehitettävä toimivia keinoja.

³² <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X19301794>

³³ https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143084/YP2104_Korjonen-Kuusipuro%26Saari.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Teknologian hyödyntämisessä oleellista ei ole niinkään teknologia itsessään vaan siihen liittyvät toimintatapojen muutokset³⁴. On huolehdittava siitä, että teknologian kehitystyö tuottaa luotettavia, tarpeisiin vastaavia ja helppokäyttöisiä ratkaisuja iäkkäille ihmisille. Käyttäjälähtöisesti suunniteltu, esteetön ja selkokielineen teknologia omalla äidinkielellä lisää palvelujen yhdenvertaista saavutettavuutta. Palvelujen käyttöä voi edistää reaaliaikaisella tuella.³⁵ Palvelut tulee turvata myös sellaisille ikääntyneille, jotka eivät fyysisen tai kognitiivisen toimintakyvyn heikkenemisen vuoksi pysty itsenäisesti käyttämään helppokäyttöisiäkin laitteita, vaikka tarjolla olisi tukeakin. Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus täytyy tarvittaessa mahdollistaa kaikissa palvelukanaavissa. Uutta teknologiaa käyttöönotettaessa on toimintaprosesseja kehitettävä samanaikaisesti. Iäkkäiden asiakkaiden palvelutarpeiden arvioinnin yhteydessä tulee aina selvittää, voidaanko tarpeeseen vastata teknologiaratkaisulla. Ammattilaisten, ikääntyneiden ja omaisten palautetta varten on tarjottava helppoja palautekanavia ja toimintamalleja. Palveluja on kehitettävä jatkuvasti saadun palautteen pohjalta.

Digitaalisten palvelujen ja teknologioiden laajempi käyttöönotto palvelujärjestelmässä vaatii johdon sitoutumista, työntekijöiden osaamisen vahvistamista, työtapojen ja työprosessien muutosta, työyhteisössä teknistä tukea sekä hankintaprosessien ja -osaamisen kehittämistä. Teknologian tarjoamat mahdollisuudet voivat antaa ammattilaisille uusia tapoja tarjota parempaa palvelua ja hoitoa lisäten myös ammattilaisten työhyvinvointia. Hyvin toimiessaan teknologiat vapauttavat ammattilaisten aikaa asiakkaiden kohtaamiseen ja lisäävät joustavuutta työtehtävissä³⁶. Teknologialla voidaan tehostaa henkilöstön työajan käyttöä ja lisätä mahdollisuuksia muokata työtä. Teknologian käyttöönotto luo uudenlaisia ammattilaisrooleja (esim. teknologiakoordinaattori, etähoitaja) ja voi lisätä työn kiinnostavuutta erityisesti nuorten keskuudessa. Teknologian on kuitenkin vastattava myös henkilöstön tarpeisiin ja oltava helppokäyttöistä, ja tarjolla on oltava helposti löytyvää ja saavutettavaa tukea. Ammattilaiset kokevat teknologian iäkkäiden palveluissa tarpeelliseksi silloin, kun se vastaa tarkoitustaan, on helposti käytettävää, joustavaa ja toimii ilman toimintahäiriöitä.³⁷

Teknologia voi parantaa myös tiedonkulkua, asiakas- ja potilasturvallisuutta sekä logistisia ratkaisuja. Etäteknologialla tavoitellaan parannusta terveys- ja hyvinvointipalvelujen saatavuudessa, jotta mahdollisimman monet voivat päästä palvelujen piiriin. Etäpalvelut voivat myös tuoda asiakkaiden ulottuville laajemman palveluvalikoiman kuin fyysisinä palveluina on mahdollista toteuttaa. Niihin voi kuulua myös erilaisia elämyksellisiä palveluja ja kokemuksia, joita ei muulla tavoin voida toteuttaa. Nykyisin sovellukset ja muut laitteet ovat usein yksittäisiä ja irrallisia toisistaan. Jatkossa on tärkeää varmistaa ratkaisujen yhteentoimivuus ja kehittää alustoja, joihin voidaan kattavasti koota eri ratkaisuja. Alustalta voidaan poimia asiakkaalle sopiva ratkaisukokonaisuus.

Tiedolla johtaminen

Jotta viranomaiset voivat johtaa, ohjata ja valvoa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää, tulee käytössä olla vertailukelpoista tietoa. Tällä hetkellä tiedolla johtamiseen ei ole tarpeeksi riittävää ja laadukasta tietopohjaa ja tietorakenteita sosiaali-

³⁴ Duvfa, M. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Vantaa 2020.

³⁵ https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142805/URN_ISBN_978-952-343-687-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³⁶ <https://hbr.org/2017/01/the-neuroscience-of-trust>

³⁷ <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/104482>

terveydenhuollossa. Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä mahdollistaa tarvittavien tiedolla johtamisen käytäntöjen, tiedontuotantomallien, tietosisältöjen ja -järjestelmien kehittämisen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt Toivo-ohjelman hyvinvointialueiden tiedolla johtamisen ja valtakunnallisten viranomaisten tiedon tuotannon, tietovarantojen sekä tiedon johtamisessa tarvittavien tiedonhallintaratkaisujen kehittämiseksi. Tavoitteena on luoda yhtenäinen ja kattava tietopohja, joka auttaa hyvinvointialueita järjestämään oikeat ja riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tehokkaasti. Toivo-ohjelmassa tehtävän tiedolla johtamisen kehitystyön lisäksi on käynnissä myös muita toimia, jotka tulevat parantamaan sekä hyvinvointialueiden että kansallisen tason tietojohdamisen mahdollisuuksia. THL on avannut julkisen tietokannan iäkkäiden säännöllisten palvelujen asiakaskunnan toimintakyvystä ja palvelurakenteesta. Uudesta läkkäiden säännöllisten palvelujen RAI-tietokannasta saatavat tiedot kuvaavat monipuolisesti iäkkäiden voimavaroja, toimintakykyä, läheisavun saantia ja sosiaalisuutta säännöllisissä palveluissa.

Teknologiset ratkaisut ja sote-tietojen toissijainen käyttö tehostavat esimerkiksi tietojen keräämistä, läpinäkyvyyttä, jakamista ja asiakkaan palvelutarpeen arviointia. Näin resursseja vapautuu tehtäviin, jotka edellyttävät henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa. Uudet työkalut voivat vähentää kalliiden korjaavien toimenpiteiden tarvetta ja lisätä siten kustannustehokkuutta. Hyvinvointivaikutukset huomioiva päätöksenteko tukee investointeja hyvinvointiin ja sillä voidaan myös osaltaan hillitä kustannusten kasvua. Yhteensopivien tietojärjestelmien kehittäminen on keskeisessä asemassa myös teknologian hyödyntämisessä.

Teknologian kehitys tarjoaa liiketoimintamahdollisuuksia yrityksille. Teknologian hyödyt tarvitaan nopeasti ja laajasti ikäihmisten ja ikäänntyvän väestön käyttöön. Ikäihmisten palvelujärjestelmä tarvitsee tietoon perustuvia vaikuttavia ratkaisuja pystyäkseen vastaamaan nopeasti kasvavaan palvelujen tarpeeseen. Myyjä, ostaja ja valvova viranomaisen tarvitsevat yhteisen käsityksen teknologiaratkaisun vaikuttavuudesta – tätä voidaan arvioida esimerkiksi Digi-HTA –menetelmän avulla. Erityisesti tarvitaan toimintamallia, joka soviitta tehokkaasti yhteen erilaisia teknologioita perinteisiin palvelumuotoihin muodostaen niistä toimivan ja teknologian mahdollistamana nykyistä laajemman ikäihmisten palvelukokonaisuuden. Parhaiden ratkaisujen kehittäminen ja pilotointi koeponnistus Suomessa tuottaa vientimahdollisuuksia teknologiayrityksille, palvelujen tuottajille ja sovellusten kehittäjille. Riittävän laajat käytännön referenssit kotimaasta ovat tärkeitä uskottavuuden rakentamisessa vientiponnisteluille.

Teknologian käyttöönotto on osa hallituskauden 2020-2023 iäkkäiden palvelujärjestelmään liittyvää toimenpidekokonaisuutta ja sisältyy hallitusohjelmaan. Tavoitteen edistämiseksi toteutetaan monia toimia. Kotona asumista tukevan teknologian ja toimintamallin kansallista kehystä eli KATI-mallia kehitetään yhdessä sote-toimijoiden, käyttäjien ja muiden sidosryhmien kanssa. Mallin käytännön soveltamista ja toimeenpanoa ja samalla teknologioiden soveltuvuutta ja käyttöä testataan alueellisissa kokeiluhankkeissa, joita koordinoidaan kansallisella tasolla. Näin kokeiluhankkeet tuottavat vertailukelpoista ja toisiaan täydentävää tietoa kokeilujen onnistumisesta ja mallin vaikuttavuudesta. Osana KATI-ohjelmaa valmistellaan ikäteknologian kansallista koordinaatiomallia, joka tukee teknologian käyttöönottoa ja hyvien käytäntöjen leviämistä kaikille hyvinvointialueille.

Kuluvalla hallituskaudella toteutetaan myös kansallinen kehittämisspilotti monialaisen palvelutarpeen ennakoinnista tekoälyn avulla ikäihmisten asiakasryhmässä. Hankkeessa kehitetään monialaisen palvelutarpeen ennakointia ja pilotoidaan tekoälypohjainen ennustemalli sellaisten henkilöiden ja asiakasryhmien tunnistamiseen, joilla on kasvanut riski erilaisten sote-palvelujen runsaaseen käyttöön. Työssä tarkastellaan myös tekoälypohjaisen ennustemallin kehittämiseen ja hyödyntämiseen liittyviä oikeudellisia vaatimuksia mm. henkilötietojen käyttöön liittyen. Tavoitteena on selvittää keskeiset sote-alan ennustemallien kehittämiseen ja hyödyntämiseen liittyvät mahdollisuudet ja rajoitukset nykyainsäädännössä sekä arvioida niihin liittyvien EU:n lainsäädäntöehdotusten merkitystä.

Iäkkäiden kotona asuvien henkilöiden hyvinvointia ja hyvinvointipalveluiden käyttöä tukemaan kokeillaan keskustelevaa tekoälyä (chatbot tai voicebot). Alkuvuonna 2022 toteutetaan puhebotin esiselvitys ja ensikokeilu, jolla selvitetään iäkkäiden kotona käytettävän puhebotin hyväksyttävyyttä ja toteutettavuutta. Projektissa toteutetaan pienimuotoinen erilaisten puheteknologiatoteutusten ja fyysisten alustojen kokeilu, jossa iäkkäät henkilöt kokeilevat itse demototeutuksia ja antavat palautetta puhevuorovaikutuksesta ja alustoista (laitteista).

Toimenpiteet vuosille 2023-2027

- Jatketaan teknologian hyödyntämistä aiemman kehittämistyön pohjalta, sisältöinä:
  - Autetaan iäkkäitä löytämään ja hyödyntämään itselleen sopivia teknologioita, jotka tukevat itsenäistä kotona asumista, omasta hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä huolehtimista sekä omaehtoista sosiaalista kanssakäymistä.
  - Kehitetään teknologian hyödyntämismahdollisuuksia palvelujärjestelmässä mm.:
    - Asiakas- ja palveluohjaus asiakaslähtöisenä digitaalisena prosessina
    - Toiminnanohjausjärjestelmien ja niihin liittyvien prosessien kehittäminen
    - Asiakkaiden hoitoa ja huolenpitoa tukeva teknologia kotihoidossa ja asumispalveluissa
    - Kehitetään ikäteknologian kokeilu-, vuokraus ja lainausmahdollisuuksia lyhytaikaisiin tarpeisiin, kuten sopivan ratkaisun valintaan tai kuntoutukseen
  - Kootaan erilaiset iäkkäiden palvelut yhteen toimivien alustaratkaisujen ja kokonaisarkkitehtuurien avulla sekä ratkaisuja yhteen sovittamalla. Arvioidaan mahdollisuudet sisällyttää kokoaville alustoille myös itse hankittua teknologiaa.
  - Hyödynnetään teknologian käytöstä kertyvää tietoa sekä hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi että palvelujärjestelmässä
  - Kehitetään hankintaprosesseja siten, että hankittavien teknologisten ratkaisujen vaikuttavuus, potilasturvallisuus, käytettävyys ja sujuva käyttöönotto varmistetaan
- Otetaan käyttöön ikäteknologian kansallinen koordinaatiomalli:
  - Kootaan ja jaetaan tietoa vaikuttavista toimintamalleista ja käytännöistä sekä tuetaan niiden kehittämistä, käyttöönottoa ja seuranta.
  - Arvioidaan ikäteknologiaratkaisujen vaikuttavuutta ja kustannushyötyjä sekä kootaan tieto Digi-HTA-menetelmällä arvioiduista ratkaisuista.
  - Edistetään myönteistä asennetta teknologian mahdollisuuksien hyödyntämiseen, jotta hyvät käytännöt saadaan leviämään.

- Ohjataan alueita ja organisoidaan vertaisoppimista sekä edistetään verkostomaista kansallista ja alueellista yhteistyötä eri toimijoiden kesken tukemaan teknologian käyttöönottoa laajasti eri alueilla
- Edistetään ikäteknologian toimintamallin kaupallisia ja kansainvälisiä mahdollisuuksia mm. selkiyttämällä koordinaatiota palvelujärjestelmän ja muun rahoituksen välillä.
- Käyttäjälähtöisyyden edistäminen:
  - Varmistetaan ikääntyneille, omaisille ja ammattilaisille digituen ja jatkuvan teknologisen oppimisen keinoin valmiudet käyttää koko ajan kehittyvää teknologiaa
  - Varmistetaan ikäteknologiaratkaisujen tietosuoja ja –turva sekä potilasturvallisuus ja kyberturvallisuus
  - Huolehditaan yksityisyyden suojasta, eettisyydestä ja vastuullisuudesta
  - Tuetaan ikäihmisten osallistumista käyttäjälähtöiseen tuotekehitykseen

Toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

- Hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen liittyvän teknologian edelleen kehittäminen ja käyttöönotto
- lääkäiden palveluissa sovellettavan teknologian edelleen kehittäminen ja käyttöönotto
- Käyttäjälähtöisten toimintakäytänteiden edelleen kehittäminen ja käyttöönotto
- Tiedolla johtamisen välineiden edelleen kehittäminen ja käyttöönotto

Päävastuu: STM

3.4 Vapaaehtoistoiminnalla on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa

Tavoitteet vuoteen 2030

- Julkinen sektori tunnistaa ja mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskuntaa ja vapaaehtoisia hyödyttävällä tavalla
- Kunnat ja hyvinvointialueet vakiinnuttavat toimintaansa rakenteita, jotka edistävät ja aktivoivat paikallisen ja alueellisen tason vapaaehtoistoimintaa
- Julkinen sektori on selvittänyt erilaisia vaihtoehtoja, miten vapaaehtoistoimijoille voidaan tarjota tukea niiden hallinnollisissa asioissa
- Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on lisännyt ikääntyvien osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.
- Vapaaehtoistoiminta on edistänyt ikääntyvien terveyttä ja hyvinvointia

Vapaaehtoistoiminta on Suomessa laajaa, ja sen merkitys hyvinvoinnin lähteenä tunnustetaan yleisesti. Vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen ja vapaaehtoisena toimiminen on itsessään hyvinvointia edistävä tekijä. Hyöty tulee esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan kautta karttuvista sosiaalisista suhteista, päivärytmistä ja kokemuksesta

olla tarpeellinen. Vapaaehtoistoiminta mahdollistaa yhteiskuntaan kiinnittymisen, yhteiskunnallista osallisuutta, mielekästä tekemistä, toimijuutta ja valtaistumista.³⁸ Vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan myös aktiivisesti ehkäistä vihapuhetta, edistää yhteisöllisyyttä ja vähentää ennakkoluuloja sekä lisätä sukupolvien välistä kanssakäymistä.³⁹ Vapaaehtoiset tukevat toiminnallaan eri ikäisten ihmisten hyvinvointia tuottamalla yhteiskuntaan valtavan määrän erilaisia liikunnan ja kulttuurin harrastamisen paikkoja, yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja mm. pelastuspalveluita. Eläkeikäiset ovat aktiivisesti mukana vapaaehtoistoiminnassa. Iäkkäät ihmiset ovat myös yksi suuri avuntarvitsijoiden ryhmä, joita lukuisat vapaaehtoiset auttavat erilaisten vapaaehtoistehtävien kautta.

Maamme vapaaehtoistoiminta käy parhaillaan läpi useista eri toimintaympäristön muutoksista, kuten väestö- ja ikärakenteen muuttumisesta, kaupungistumisesta sekä teknologisesti kehityksestä johtuvaa murrosta. On tärkeää huolehtia, että vapaaehtoistoiminnan asema iäkkäiden hyvinvointia edistävänä tekijänä turvataan myös uudessa toimintaympäristössä. Tämä tarkoittaa sen mahdollistamista, että iäkkäät voivat myös tulevaisuudessa toimia itse vapaaehtoisina sekä osallistua eri-ikäisten ja eritaustaisten vapaaehtoisten mahdollistamaan hyvinvointia ja terveyttä edistävään toimintaan.

Yksi keskeisimmistä vapaaehtoistoimintaan vaikuttavista tekijöistä on ikärakenteen muuttuminen. Ikääntyminen näyttäytyy vapaaehtoistoiminnan kentällä aktiivisten vapaaehtoisten ikääntymisenä, ja jopa monien yhdistysten toiminnan lakkaamisen uhkana. Tämän päivän eläkeläiset ovat koulutettuja ja aktiivisia ihmisiä, joilla on halua ja kykyä tehdä kognitiivisesti vaativia tehtäviä. Eläkeikäiset ihmiset hakevatkin usein vapaaehtoistoiminnasta kiinnostavaa tekemistä oman työuran loppumisen jälkeen. Vapaaehtoistoiminta kuitenkin kilpailee houkuttelevuudellaan erilaisten nykypäivän harrastusten kanssa, ja tämä ilmiö haastaa vapaaehtoistoimintaa myös muuttamaan muotoaan.

Väestön ikääntymisen lisäksi väestömme monimuotoistuu. OECD:n Civic Space Scan of Finland –raportissa todetaan, että maahanmuuttoon liittyvät jännitteet ja syrjintä vaikuttavat suoraan Suomen kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiin. Ratkaisevan tärkeää onkin tunnistaa mainitut haasteet ja miettiä niihin vastaamista kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten turvaamiseksi. Vapaaehtoistoiminta on kuitenkin itsessään yksi keino ehkäistä rasismia ja yhteiskunnallista polarisoitumista. Toiminta mahdollistaa eri taustoista tulevien ihmisten kohtaamisen yhteisen tekemisen merkeissä.⁴⁰ Vapaaehtoistoiminnan tulisi kuitenkin itsessään olla helpommin saavutettavissa eri taustoista tuleville henkilöille.⁴¹

Vapaaehtoistoiminnan kentän murrokseen vaikuttaa edellä mainittujen toimintaympäristön muutosten lisäksi myös ihmisten ajankäytössä ja osallistumisen tavoissa tapahtunut muutos. Tämä näyttäytyy ihmisten lisääntyvänä kiinnostuksena lyhytkestoiseen, niin sanottuun pop up –tyyppiseen vapaaehtoistoimintaan ja niin sanotun neljännen sektorin syntymisenä. Tämä haastaa perinteisempiä vapaaehtoistoiminnan muotoja, ja tuo toimijoille aikaan sopivia keinoja houkutellessa uusia ihmisiä mukaan vapaaehtoistoimintaan.

³⁸ Kuikka Meeri (2019), *Voimaannuttava vapaaehtoistoiminta*. Esitys. <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/07/Voimaannuttava-vapaaehtoistoiminta-Meeri-Kuikka-Lapin-yliopisto.pdf>.

³⁹39 Blueprint for European volunteering 2030

⁴⁰ Oikeusministeriön Vapaa!-Fri! –hankkeen sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>

⁴¹ Blueprint for European Volunteering 2030

Erilaiset toimintaympäristön muutokset haastavat vapaaehtoistoimijoita ja erityisesti toimintaa suuressa määrin koordinoivia järjestöjä miettimään oman toimintansa mukauttamista muuttuneeseen tilanteeseen. Toimintaympäristön muutokset toisaalta haastavat vapaaehtoistoimintaa, toisaalta tuovat toimintaan uusia ja tässä ajassa toimivia tekemisen muotoja. Monet kansalaisjärjestöt sekä vapaaehtoistoimintaa koordinoivat kunnat, sairaanhoitopiirit ja seurakunnat pohtivatkin parhaillaan erilaisia keinoja, joiden avulla vapaaehtoistoimintaan saataisiin jatkuvuutta oman toiminnan sisällä. Pohdinnassa on muun muassa sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen, hallinnon keventäminen, kulttuurisensitiiviset tavat rekrytoida uusia vapaaehtoisia sekä pop up –vapaaehtoistoiminnan integroiminen omaan toimintaan. Vuoden 2021 järjestöbarometri esimerkiksi osoittaa, että sote-alan yhdistykset kaipaavat toimintaympäristön muutoksessa keinoja lisätä jäsenten ja aktiivien määrää sekä yhdistystoiminnan vetovoimaisuutta.⁴² Myös julkinen hallinto voi omalla toiminnallaan tukea ja mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytyksiä.

Oikeusministeriön johdolla toteutetaan hanke, jonka tavoitteena on jatkaa vapaaehtoistoiminnan aseman vakiinnuttamista ikääntyvässä yhteiskunnassa. Hanke hyödyntää työssään edellisellä hallituskaudella tehdyn selvitystyön tuloksia. Hankkeessatyöskennellään kuntien ja niiden vapaaehtoistoimintaa tukevien rakenteiden kehittämiseksi. Lisäksi hankkeessa tullaan kehittämään kuntien ja hyvinvointialueiden käyttöön sellaisia uusia yhteistoiminnallisia toimintamalleja, joiden avulla julkinen hallinto voi helpottaa kansalaisjärjestöjen toimintaa uudistuneessa toimintaympäristössä.

Lisäksi hankkeessa selvitetään, onko tiettyjen viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen keskinäistä tehtävänjakoja ja toimintatapojen sisältöjä kirkastamalla mahdollista tarjota kolmannen ja neljännen sektorin toimijoille nykyistä enemmän tukea niiden hallinnollisten tehtävien hoitamiseen. Erityisesti kiinnitettäisiin huomiota erilaisiin rahoitushakuihin ja niissä tarvittavan osaamisen kehittämiseen. Selvitystyössä hyödynnetään esimerkiksi kuntien yrityksille tarjoamia tukimuotoja ja tarkastellaan mahdollisuutta luoda vastaavia tukirakenteita myös erilaisille kansalaisyhteiskunnan toimijoille. Työssä otetaan huomioon aikaisemmat kartoitukset vapaaehtoistoiminnan edellytysten kehittämisestä.⁴³

Toimenpiteet vuosille 2023–2027

- Jatketaan vapaaehtoistoiminnan asemaa edistävien rakenteiden levittämistä kuntatasolla aiemmin toteutetun kehittämistyön pohjalta:
  - Levitetään kuntiin aikaisemmassa selvitystyössä toimiviksi todettuja malleja, joiden avulla kunta voi tukea ja aktivoida paikallistason vapaaehtoistoimintaa
  - Kehitetään ja testataan kuntien ja hyvinvointialueen sekä alueen vapaaehtoistoimijoiden välisen yhteistyön kokonaisrakenne
- Jatketaan vapaaehtoistoimintaa tukevien rakenteiden sekä foorumien luontia eri toimijoiden yhteistyön parantamiseksi yli sektorirajojen

⁴² Peltosalmi Juha; Eronen Anne, Haikari Janne, Laukkarinen Matti, Litmanen Tapio, Londén Pia, Ruuskanen Petri (2020). *Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä, Järjestöbarometri 2020*

⁴³ Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti, Valtiovarainministeriön raportti – 39/2015; Kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan alatyöryhmän loppuraportti (OM, 2018), Vapaa!-Fri! –hankkeen loppuraportti (OM, 2022).

- Selvitetään mahdollisuutta ottaa käyttöön valtakunnallinen ratkaisu kansalaistoimijoiden tukemiseksi niiden hallinnollisissa asioissa (mm. talousosaaminen, yhdistysten perustaminen ja rahoitushaut)
- Selvitetään, mallinnetaan ja jalkautetaan vapaaehtoistoimintaa koordinoivien tahojen toimintaan erilaisia vaihtoehtoja vapaaehtoistoimijoiden uudistumisen tukemiseksi

Toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

- Jatketaan toimenpiteitä, joilla tuetaan vapaaehtoistyötä

Päävastuutaho: OM

3.5 Asuminen ja asuinympäristöt ovat ikäystävällisiä

Tavoitteet vuoteen 2030

- Ihmiset ennakoivat ja varautuvat ikääntymisen haasteisiin asumisessaan
- Ikääntyneille soveltuvia esteettömiä ja muunneltavia asuntoja on kehitetty, korjattu ja rakennettu
- Asuinympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä on huomioitu ikääntyvien tarpeet, osallisuus ja teknologian hyödyntäminen

Taustaa

Ikäystävällisen asumisen ja asuinalueiden merkitys on suuri vanhenevan väestön kottona asumisessa. Asumisen tukeminen on tärkeää sekä ikääntyneiden ihmisten että yhteiskunnan kannalta. Se liittyy asukkaiden toiveisiin ja itsemääräämiseen sekä tarkoituksemukaisiin vanhuspalveluihin. Ikääntyneiden tarpeet ovat erilaisia, siksi asumistakin tulee tukea ja kehittää monin keinoin. Tarpeet tulee ottaa huomioon nykyisiä asuntoja ja asuinalueita korjattaessa sekä uusia rakennettaessa. Osa ikääntyneistä toivoo myös uudenlaisia heille sopivia asumisratkaisuja.

Ikääntyneiden asumisessa on tärkeää varhainen ennakointi ja varautuminen tuleviin asumistarpeisiin. Tämä koskee laajasti eri toimijoita yhteiskunnassa – kansalaisia, kuntia, hyvinvointialueita, asunto-osakeyhtiöitä ja kiinteistö- ja rakennusalan toimijoita. On tärkeää, että jokainen ennakoi omaa asumistaan ikääntymisen näkökulmasta hyvissä ajoin ja varautuu siihen. Hyväkuntoisena on helpompaa teettää asunnon korjauksia verrattuna siihen, kun toimintakyky on jo huomattavasti heikentynyt. Myös muuttaminen uuteen asuntoon ja asuinalueelle on sujuvampaa, kun asukas pystyy aktiivisesti tutustumaan ympäristöönsä.

Ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö mahdollistavat toimimisen, vaikka liikkuminen ja aistien toiminta heikkenevät. Ikäystävällisyydellä tuetaan asukkaiden toimintakykyä ja osallisuutta. Siihen liittyvät sekä asunnon ja asuinympäristön fyysiset tekijät, kuten esteettömyys, turvallisuus, teknologia ja palvelujen saavutettavuus.

Asuntokannan korjaaminen on tärkeä keino asuntokannan muuttamisessa ikääntyneiden tarpeita vastaavaksi. Lähes 80 % yli 65-vuotiaista omistaa asuntonsa, joten heidän päätöksensä ja ratkaisunsa ovat avainasemassa asuntojen korjaamisessa. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn korjausavustuksilla tuetaan asuntojen ja asuintalojen korjauksia ja hissien asentamista. Valtio tukee myös uusien asuntokohteiden rakentamista ikääntyneille. Väestöltään vähenevissä kunnissa taajamien ARA-kannan korjaaminen ikääntyneille sopivaksi tukee iäkkäiden asumista. Valtion korjausavustukset ja korjausneuvonta ovat tärkeitä keinoja edistää asuntokannan parantamista. Korjausneuvonta on tällä hetkellä pääosin järjestötoiminnan vastuulla, sillä kuntien korjausneuvonnan osuus on vähentynyt viime vuosikymmeninä.

Yhä useampi ikääntynyt asuu yksin, mikä lisää yksinäisyyttä ja turvattomuutta. Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta edistävillä ratkaisuilla voidaan vähentää yksinäisyyden tunnetta. Erilaisia asumisen vaihtoehtoja tarvitaan vastaamaan ikääntyneiden asuntojen kysyntään. Myös yleisen asuntotuotannon ikäystävällisyyden ja esteettömyyden merkitys on suuri ikääntyvän väestön tarpeiden näkökulmasta. Monisukupolvinen ja yhteisöllinen asuminen lisää osallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyyttä voidaan edistää myös asuinalueella kohtaamispaikkojen ja yhteisen toiminnan avulla.

Kunnilla ja tulevilla hyvinvointialueilla on merkittäviä tehtäviä ikääntyneen väestön asuinolojen tukemisessa. Ikääntyneiden hyvät asuinolot tukevat hyvää vanhenemista ja vähentävät myös vanhuspalveluiden tarvetta. Kuntien tehtäviin kuuluu jatkossakin yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen eri väestöryhmien osalta ja myös asumiseen liittyviä tehtäviä. Sote-uudistuksessa sosiaalihuollon asumispalvelujen järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille. Ikääntyneiden asumispalveluihin ja asumisen tehtäviin on tulossa sosiaalihoitolain ja vanhuspalvelulain myötä muutoksia. Kunnan ja hyvinvointialueen suunnitelmaan ikääntyneen väestön tukemiseksi on sisällytettävä tavoitteet, toimenpiteet ja yhteistyö ikääntyneiden asumista koskevien tarpeiden ennakoimiseksi sekä niitä vastaavan asumisen kehittämiseksi. Hyvinvointia edistävissä neuvontapalveluissa on kannustettava ikääntynyttä väestöä oman asumisensa ennakointiin ja itsenäistä asumista tukevien ratkaisujen toteuttamiseen. Tulevaisuudessa kuntien ja hyvinvointialueiden toimiva yhteistyö on välttämätöntä ikääntyneiden asumisessa ja asumispalveluissa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Kuntien toimia tarvitaan ikäystävällisten asuinalueiden kehittämiseksi ja ikääntyneiden asumistarpeisiin vastaamiseksi. Ikääntyneiden asumisen ennakointi ja varautuminen kunnissa on vielä kapea-alaista. Kunnat, taajamat ja haja-asutusalueet ovat erilaisessa tilanteessa ja tarvitaankin niihin sopivia ratkaisuja. Väestöltään vähenevillä alueilla on paljon ikääntyneitä ja tarvetta parantaa heidän asuinolojaan. Tulevaisuudessa ikääntynyt väestö asuu yhä enemmän kaupunkimaisilla alueilla olemassa olevassa asuntokannassa. Kunnat voivat monilla toimilla tukea ikääntyvän väestön asumista, liikkumista ja arjessa pärjäämistä. Ikäystävällisten asuinympäristöjen suunnittelu ja toteutus sekä etenkin olemassa olevien ympäristöjen kehittäminen on keskeistä. Ikäystävällinen asuinympäristö on sellainen, jossa myös toimintakyvyltään heikentynyt henkilö voi toimia, liikkua ja osallistua. Tällainen asuinympäristö on esteetön, turvallinen ja toimintakykyä tukeva, ja sellainen, jossa tarvittavat palvelut ovat helposti saavutettavissa. Lisäksi se tukee osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Ympäristöministeriö on toteuttanut Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaa vuosina 2020-2022. Sillä on tuettu ikääntyneiden ihmisten sekä kuntien asumisen ennakkointia ja varautumista sekä ikäystävällisen asumisen ja asuinympäristöjen kehittämistä. Ohjelman toteutuksessa ovat olleet mukana ARA, kunnat ja alan järjestöt. Valtion keskeisiä keinoja ovat olleet avustukset asuntojen korjaamiseen ja rakentamiseen sekä kuntien kehittämishankkeisiin. Ikääntyneiden asumisen kehittämishankkeita on toteutettu ja tai ollaan toteuttamassa valtionavustuksella 57 kunnassa ja kuntayhtymässä.

Toimenpiteet vuosille 2023–2027

- Tuetaan ikääntyneiden asumisen ennakkointia ja varautumista asumisen neuvontaa ja korjausneuvontaa lisäämällä
- Vahvistetaan kuntien ja hyvinvointialueiden ikääntyneiden asumisen ja asumispalveluiden kehittämistä
  - vanhuspalvelulain toteutuksen tuki ja osaamisen lisääminen asumisessa ja asumispalveluissa
  - tuki kuntien ja hyvinvointialueiden kehittämishankkeisiin
  - ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittäminen verkostoyhteistyön avulla
  - hyvien käytäntöjen ja esimerkkien levittäminen
- Edistetään asuntokannan korjaamista ikäystävälliseksi
  - korjausavustusten saatavuuden turvaaminen ja avustusehtojen ajantasaisuuden tarkistaminen
  - asunnon korjaustarpeiden arviointimenetelmien kehittäminen ja levittäminen
- Kehitetään ja lisätään ikääntyneiden asumisratkaisuja
  - kaikille sopivan suunnittelun (Design for All) -periaatteen vahvistaminen asutosuunnittelussa
  - yhteisöllisen asumisen (shl) ja muun välimuotoisen asumisen kehittäminen ja toteuttaminen ARAn erityisryhmien asumisen investointiavustuksella
  - eri hallintamuotojen hyödyntäminen ikääntyneiden asumisessa.

Toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

- Päivitetään toimenpiteitä tarpeiden ja aiemman toteutuksen pohjalta.

Päävastuutaho: YM

3.6 Palvelut toteutetaan sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävällä tavalla

Tavoitteet vuoteen 2030

- Iäkkäiden palveluja on uudistettu sisällöllisesti ja rakenteellisesti varmistuen iäkkäille heidän tarvitsemansa hyvinvointia, toimintakykyä ja terveyttä edistävä laadukas hoito ja huolenpito

- Asiakas- ja palveluohjauksessa sekä palveluissa on varmistettu palveluintegraatio, oikea-aikaiset, turvalliset ja tarpeenmukaiset palvelut ja kustannusvaiduttavien palvelujen järjestäminen. Hyvinvointia ja terveyttä edistävä neuvontatyö on osa ohjausta.
- Kotiin annettavissa palveluissa on käytössä akuuttihoidon, kuntoutuksen ja omaishoidon toimintamallit, uusia teknologioita hyödynnetään, palvelut toimivat ympärivuorokauden ja toiminnanohjaus-järjestelmät tukevat johtamista ja henkilöstön joustavaa kohdentamista asiakkaiden palvelutarpeen mukaan.
- Kotona asuminen on turvallista. Tarpeenmukaiset ja oikea-aikaiset palvelut tukevat iäkkään osallistumismahdollisuuksia.
- Ekologisesti kestävä käytännöt ovat osa palvelujärjestelmää. Ruokavalio on muuttunut ravitsemussuositusten mukaiseksi. Arkiympäristössä liikkuminen on esteetöntä ja mahdollisimman vähän ympäristöä kuormittava ja mahdollistaa kävelyn, pyöräilyn ja julkisen liikenteen hyödyntämisen.

Taustaa

Taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys ovat tiiviisti kytköksissä toisiinsa. Sosiaaliseen kestävyteen kuuluvat muun muassa yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen, hyvinvoinnin ja resurssien yhdenvertainen ja oikeudenmukainen jakaminen sekä yhteenkuuluvuus. Taloudellisen kestävyden kannalta nykyisiin julkisiin palveluihin ja etuuksiin on tehtävä muutoksia, palveluja tulee toteuttaa käytettävissä olevien resurssien rajoissa vakauden ja toimivuuden saavuttamiseksi. Taloudellinen kestävyys mahdollistaa myös ekologisen kestävyden edellyttämän teknologisen uusiutumisen. Ekologista kestävyttä edistetään palveluissa valinnoilla, joissa huomioidaan kestävä tuotanto- ja kulutustavat, pyritään vähentämään haitallisia ympäristövaikutuksia ja aineelliset toiminnot ovat luonnon kantokyvyn rajoissa. Väestön ikääntyminen on haaste palvelujärjestelmän kestävyydelle ja edellyttää kehittämään palveluita sisällöllisesti sekä rakenteellisesti. Tarvitsemme ymmärrystä palvelujen puutteista sekä kehitettävien palvelujen tarpeesta ja kustannusten kasvun hillintään uusia keinoja.

Sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden seuraamiseksi tarvitaan ikääntyvään väestöön ja väestörakenteeseen sopivia mittareita. Omavalvontaan liittyvät laatuindikaattorit ja niiden tavoitetasot on määriteltävä ja linkitettävä iäkkäiden laatusuoi- tuksiin ja RAI- arviointiin. Tällä työllä vahvistetaan omavalvontaa palveluntuottajan työkaluna, jonka avulla kehitetään ja seurataan palvelujen laatua toimintayksiköiden päivittäisessä asiakastyössä. Luotettava ja vertailukelpoinen tieto tukee sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävien palvelujen kehittämistä valtakunnallisesti sekä alueellisesti. Iäkkäille tarjottavien palveluja laatua tulee seurata asiakkaan sekä organisaation näkökulmasta laadun parantamiseksi.

Painopisteen siirto ennaltaehkäisyyn sekä uusien toimintatapojen ja palvelujen tarjoamat mahdollisuudet mahdollistavat paremman ja inhimillisemmän palvelun iäkkäille henkilöille ja edistävät myös taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviä toimintatapoja, ml. terveyttä edistävät ruokapalvelut ja mahdollisuus hyötyliikuntaan. Iäkkäiden terveyttä, toimintakykyä ja hyvinvointia voidaan tukea laadukkailla, oikea-aikaisilla ja yksilöllisillä palveluilla sekä mielen hyvinvointia, mielenterveyttä, osallisuutta ja toimituutta tukemalla. Ikääntyvä väestö on yhä heterogeenisempi, hyvinvointi voidaan määritellä monin eri tavoin ja tarpeiden tyydyttämiseen on useita eri mahdollisuuksia. Iäkkään ihmisen osallisuuteen kuuluu muun muassa mahdollisuus merkityksellisiin vuorovaikutussuhteisiin ja mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään sekä päätöksentekoon omilla asioissa. Iäkkään ihmisen itsemääräämisoikeus on huomioitava palvelujen järjestämisessä ja toteutuksessa.

Aikaisemmin luotuja palvelurakenteita kehitetään joustaviksi, helposti muuntuviksi vastaamaan ikääntyvän väestön tarpeita pohjautuen muun muassa tutkimukseen perustuvaan tietoon. Palveluissa toteutettavia hyvien käytäntöjen juurruttamista jatketaan edelleen ja asiakas- ja palveluohjauksen järjestämistä alueellisina kokonaisuuksina jatketaan. Asiakas ja palveluohjauksessa hyödynnetään teknologiaa sekä mahdollistetaan sähköinen asiointi ja matalankynnyksen toiminta. Asiakas ja palveluohjauksessa toteutetaan eritasoisiiin tarpeisiin hyvinvointia ja terveyttä edistävää neuvontaa toimintakyvyn ylläpitämiseksi huomioiden laajasti eri toimintamahdollisuudet (yhdyspinnat) ja varmistetaan oikea- aikainen ja tarpeen mukainen palvelu asiakkaalle. Nämä varmistavat osaltaan palvelujärjestelmän yhdenvertaisuutta, tehokkaampaa koordinaatiota ja taloudellista kestävyttä.

Kotiin annettavien palvelujen vahvistaminen ja kotihoidon resurssien riittävyden turvaaminen ovat keskeinen osa iäkkäiden palvelujärjestelmään liittyvää toimenpidekokonaisuutta. Iäkkäiden palvelujen lainsäädännön uudistamisen valmistelussa oleva toinen vaihe koskee erityisesti kotihoidon laadun ja resurssien vahvistamista. Tulevaisuuden kotona asumista tukevien palvelujen hanke tähtää iäkkäiden palvelujen toimintatapojen uudistamiseen ja asiakaslähtöisiin palvelukokonaisuuksiin. Hankkeen tarkoituksena on tukea kuntia ja tulevia hyvinvointialueita valmistelemaan ja ottamaan käyttöön iäkkäiden laatusuosituksen sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä iäkkäiden palvelujen kokonaisuutta koskevat suositukset. Kotona elämistä ja asumista vahvistamaan tarvitaan vaikuttavaa, ennaltaehkäisevää ja edistävää sekä toimintakykyä ylläpitävää toimintaa, kuntoutusta ja itsenäistä suoriutumista tukevia kansallisesti yhteisiä toimintamalleja. Kotihoidon palvelua tarjotaan ympäri vuorokauden, kaikkina viikonpäivinä. Omaishoidon kansallisia toimintamalleja kehitetään edelleen ja merkittävässä roolissa ovat sekä iäkkäät että työikäiset omaishoitajat, joiden tukeminen on ensiarvoisen tärkeää. Kotona-asumisen tukena hyödynnetään digitalisaatio- ja hyvinvointiteknologian kehittyminen, joka on nostettu myös em. lainsäädäntöuudistuksessa tavoitteeksi.

Asumisen neuvonta asumisen mahdollisuuksista ja iäkkään ihmisen oman varautumisen neuvonta on osa asiakas ja palveluohjausta. Palvelutarpeen arvioinnissa on otettava huomioon turvallinen ja erilaiset tarpeet täyttävä asuminen ja asuinympäristöt, jotka tukevat iäkkään henkilön mahdollisuuksia osallistua ja olla osallisena eri toimintoissa. Järjestöjen merkitys korostuu osallistumismahdollisuuksien toteutumisessa asunalueilla, joista neuvonta ja asiakasohjauksiköiden palvelutarjottimissa tulee olla tietoa. Alueen asumisen palvelujen koordinointi ja asumispalvelujen myöntäminen tapahtuvat yhtenäisin kriteerein neuvonta- ja asiakasohjauksiköissä.

Toimenpiteet vuosille 2023-2027

- Kehitetään edelleen asiakas- ja palveluohjausta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä toimintakyvyn tukemisen näkökulmasta ja vastataan asiakkaan yksilöllisiin palvelutarpeisiin.
- Kehitetään edelleen omavalvontaa ja laatuindikaattoreita sekä juurrutetaan hyviä toimintakäytänteitä.
- Tuetaan kotona-asumista kehittämällä ja ottamalla käyttöön integroituja toimintamalleja, joissa teknologiat ovat osa palveluekosysteemiä.
- Laatuindikaattorien, mittareiden ja laatutasojen edelleen kehittäminen
- Ekologinen kestävyysajattelu juurrutetaan palvelujen suunnitteluun ja käytäntöön niin, että taloudellinen ja aineellinen toiminta sopeutetaan luonnon kesto-kykyyn. Pohjoismaiden ravitsemussuositusten implementointi tukee kestävä ruokavaliota ja kansallisen seurantajärjestelmän rakentaminen mahdollistaa toiminnan arvioinnin.

- Kehitetään ja otetaan käyttöön toimintamalleja, jotka parantavat henkilöstön saatavuutta ja riittävyyttä iäkkäiden palveluissa.
- Palvelujen riittävyyden ja henkilöstön saatavuuden parantamiseksi arvioidaan ainakin seuraavat toimenpiteet:
  - Kiertävien perhehoitajien lisääminen kotona asumisen tueksi
  - Perhehoidon lisääminen niiden asiakkaiden osalta, joille se on sopiva palvelumuoto
  - Hoiva-avustajia hyödyntäminen niiden asiakkaiden osalta, joiden palvelutarpeisiin heidän osaamisellaan voidaan vastata
  - Kansainvälisen rekrytoinnin hyvien käytäntöjen arvioiminen ja levittäminen
  - Sijaisjärjestelyjä koskeva kehittäminen

Toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030

- Iäkkäiden antaman tiedon, tutkitun tiedon ja luotettavan seurantatiedon hyödyntäminen palveluekosysteemin rakentamisessa.
- Toimenpiteet, joilla tuetaan iäkkään ihmisen kotona-asumista turvallisesti ja hyvinvoivana.
- Ekologinen kestävyysajattelu on osa palvelujen suunnittelua ja käytäntöjä. Ikääntyneiden ravitsemuksen seurantajärjestelmästä saadun tiedon käyttäminen vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuusarvioinnissa sekä hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä.

Päävastuu: STM

3.7 Toimeenpanon seuranta ja arviointi

Ikäohjelman toimeenpanosuunnitelma on valmisteltu eri hallinnonalat kattavana virkistyönä. Ikäohjelman toimeenpano nivotaan olemassaolevaan lainsäädäntöön, päätöksentekoon ja toimiviin rakenteisiin. Toimeenpano on poikkihallinnollista ja siihen osallistuu laajasti yhteiskunnan eri toimijoita, kuten ministeriöitä, hyvinvointialueita, kuntia ja järjestöjä. Toimeenpanosuunnitelmassa yksilöidään tarkemmin millä toimenpiteillä toimeenpanoa edistetään kullakin hallituskaudella. Toimenpiteet täydentyvät hallituskauden aikana. Toimeenpanon tulee perustua näyttöön perustuvaa tietopohjaan. Päätoistenteon tueksi tehdään eri toimenpiteille tarpeen mukaan ennakkovaikutusten arviointi (EVA).

Ikäohjelman toimeenpanosuunnitelman toteuttaminen kytketään valittuihin mittareihin, joilla seurataan ja arvioidaan periaatepäätöksen vaikuttavuustavoitteiden toteutumista ja hallituskausittain toteuttavien toimenpiteiden vaikuttavuutta. Arviointi käynnistyy toimeenpanon käynnistyessä ns. jatkuvana arviointina ja arviointitietoa hyödynnetään myös toimeenpanon aikana. Valitut mittarit pohjautuvat näyttöön perustuvaan tietoon ja ne määritellään hallituskauden aikana. Viestinnän toteuttamista ohjaa viestintäsuunnitelma, joka laaditaan hallituskauden aikana.

Toimeenpanon etenemistä seurataan säännöllisesti Sote –ministerityöryhmän, asetettujen ohjausryhmän ja toimeenpanoryhmän toimesta. Ohjausryhmä ja toimeenpanoryhmä asetetaan aina hallituskausittain.